

Ба 34160

ЧЭМПІЁН

КРАЇНЫ

ДЗЯРЖАУНАЕ ВYДАВЕЦТВА БССР
МІНСК 1953

33-11-11

5

△

679

1

Ба 37160

53,70,677

Юрый БАГУШЭВІЧ, Яфім САДОЎСКІ

ЧЭМПІЁН КРАЇНЫ

Ба 37160 79

Вел. аддзел
1994 г.

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
Рэдакцыя навукова-тэхнічнай літаратуры
Мінск 1953

КОНДАС МИР ПЕВЕНТАС МИС

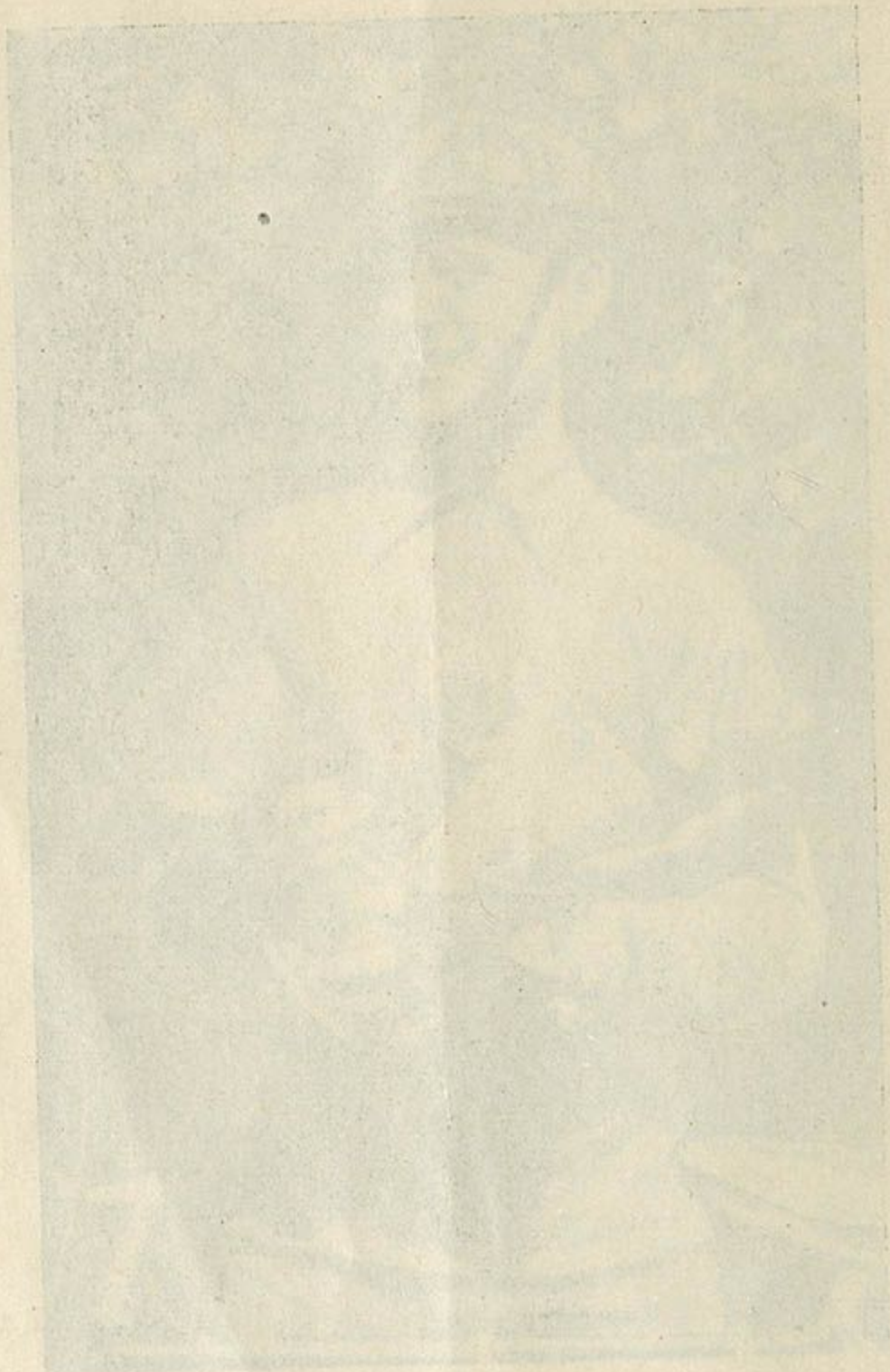
КРАШЕН
КРАШЕН

КОНДАС МИР ПЕВЕНТАС МИС
КОНДАС МИР ПЕВЕНТАС МИС
Мини 1993

25. 11. 4. 2009

Заслужаны майстар спорту Б. Бальшакоў у майцы чэмпіёна Совецкага Саюза па велаягонцы на 200 км.

George Washington University
Library of the History of Art and Architecture

ГАДЗІННІК АД НАРКОМА

Ад велізарнага катка павявала ледзяным холадам, і дыктар марыў хутчэй дабрацца да цяпла, каб пагрэцца. Хто-б мог падумаць, што ад холаду пачнуць слязіцца вочы і будзе цяжка разбіраць прозвішчы канькабежцаў, нехайна напісаных суддзёй тут-жа на марозе. «Пад 12 нумарам — Бальшакоў», — скорагаворкай прамовіў дыктар і паімчаўся далей. Гэтае прозвішча яму нічога не гаварыла. Удзельнікаў спаборніцтва было многа, і дыктару трэба было назваць каля ста прозвішчаў.

Дзе ўжо там было думаць пра асобных бегуноў, даваць ім характарыстыкі.

На ледзяную дарожку катка, блішчэўшага халодным срэбрам, стройным ланцужком выбеглі спартсмены. Дыктар выкарыстаў перапынак, які надышоў у сувязі з урачыстым цырыманіялам пад'ёму флага, прычыніў фанерныя дзверцы радыёрубкі і паспяшаўся ў судзейскі пакой пагрэцца. Тут ён падышоў да акна і, саскробшы вострым пазногцем марозныя ўзоры, пачаў глядзець на каток, які адсюль, з другога паверха, відаць быў як на далоні. Пад гукі гімна чырвонае палотнішча флага ўзвілося ўгору.

Вецер злёгка калыхаў флаг. Суддзі па спісу парамі выклікалі ўдзельнікаў для забегаў. Паказаліся з нязграбнымі пісталетамі ў руках стартэры.

Дыктар нацягнуў пальчаткі, падняў каўнер паліто і, пераскокваючы праз прыступкі, збег уніз. Цяпер ён ужо не мог пакінуць мікрафон. Адрывіста і глуха прагучэлі стартэрныя выстралы. Пачаліся забегі.

Лепшыя канькабежцы Чырвонай Арміі сабраліся ў 1934 годзе ў Свердлоўску на традыцыйныя зімовыя ўсеармейскія спартыўныя спаборніцтвы.

Дыктар уключыў мікрафон. Са старта яму перадалі спіс з прозвішчамі ўдзельнікаў першага забега. Не спяшаючыся, ён аб'явіў іх імёны і нумары.

Большакоў стаяў крыху воддаль ад ледзяной дарожкі і пільна сачыў за сваімі таварышамі, якія, плаўна размахваючы рукамі, несліся па кругу. Барыс Аляксеевіч, як заўсёды перад вялікімі спаборніцтвамі, многа і ўпорна трэніраваўся, але яму ўсё здавалася, што ён мала папрацаваў, што другія падрыхтаваліся лепш, і цяпер ён не зводзіў вачэй з катка, пільна ўглядаючыся ў прабягаўшых міма канькабежцаў. Яны лёгка ішлі па кругу, быццам не дакранаючыся нават да ільду, і здавалася, што нейкая невядомая сіла імчыць іх па гладкай, парэзанай тонкімі лініямі канькоў ледзяной гладзі.

Недзе непадалёку іграў аркестр. Час-ад-часу дыктар аб'яўляў у мікрафон прозвішчы бегуноў і паказаныя імі секунды, але Большакоў не чуў ні музыкі, ні голасу дыктара. Спартсмен быў цалкам ахоплен адзіным жаданнем — распазнаць тэхніку бегу сваіх сапернікаў і не адрываў вачэй ад ледзянога поля. Барыс Аляксеевіч крыху ад'ехаў убок і яшчэ раз паўтарыў першыя рухі, якія робяць спартсмены на дыстанцыі.

— 12 нумар, на старт! — пачулася з рупара, і Большакоў, абцягнуўшы світар, выехаў да месца старта.

У дыктара пачалі мерзнуць рукі, і, выкарыстаўшы тое, што забег толькі пачынаўся, ён зноў пабег на хвілінку пагрэцца.

Калі ён вярнуўся назад, на трыбунах гримелі апладысменты, аркестр іграў туш.

Каля радыёрубкі дыктара чакаў сувязны з кароткай запіскай ад гал'ўнага суддзі: «Аб'явіце лепшы час дня, паказаны Барысам Бальшаковым».

... Барыс Аляксеевіч не ўпершыню ўдзельнічаў у вялікіх, адказных спаборніцтвах. Да моманту прыезду ў Свердловск на ўсеармейскія зімовыя спаборніцтвы за ім ужо быў 10-гадовы стаж спартсмена-канькабежца.

14-гадовым юнаком разам з многімі сваімі аднагодкамі, сябрамі па школе, пачаў ён настойліва і сур'ёзна займацца спортам. Вядома, і да гэтага ў яго былі простыя канькі, і да гэтага ён любіў у пагожы летні дзень, пасля школы, ветрам праімчацца на веласіпедзе. Але канькабежным спортам захапляўся амаль кожны юнак, і малады Бальшакоў тады не ўяўляў, што іменна гэты спорт так праславіць яго.

Барыс у юнацкія гады вылучаўся сваім моцным складам цела. Широкаплечы, ад чаго здаваўся нізкарослым, светлавалосы, спакойны і непаспешлівы, ён у 14 год выглядаў восемнаццацігадовым хлопцам.

Юнака зацікавіла мінулае рускага спорту, жыццё выдатных рускіх спартсменаў. З кніг, апавяданняў, дакументальных матэрыялаў, сустрэч са старымі спартсменамі — «дзядамі рускага спорту» яму няцяжка было ўзнавіць непрыглядны стан спартыўнага жыцця ў царскай Расіі.

У бібліятэцы Архангельска — горада, дзе нарадзіўся Бальшакоў, не было ніводнай спартыўнай кніжкі, якую-б не прачытаў ён. Школьныя сябры Барыса з захапленнем слухалі яго расказы аб першых рускіх спартыўных вынаходніках, аб самых выдатных рускіх спартсменах.

Барыс падрабязна расказваў сваім таварышам пра таленавітага прыгоннага майстра з уральскага сяла Верхатур'е самавучку Артамонава, які сканструяваў першы ў свеце двухкал'ёсны самакат. Ён прыводзіўся ў рух рычагамі пры дапамозе ног і кіраваўся рукамі, таксама як

і цяперашні веласіпед. На сваім незвычайным самакаце першы веласіпедыст Расіі Артамонаў, пераадольваючы бездарожжа таго часу, зрабіў у 1801 годзе гераічны прабег Верхатур'е — Масква — Верхатур'е.

Барыс у адным з старых часопісаў знайшоў малюнак незвычайнага артамонаўскага самаката, і ўсе здзівіліся, разглядаючы веласіпед пачатку XIX стагоддзя. Добра ведаў Бальшакоў біяграфіі і іншых лепшых рускіх веласіпедыстаў Дзьякава, Бутылкіна, Утачкіна, Вашкевіча, Сібірына, Панкратава, якія не раз выходзілі пераможцамі ў спаборніцтвах з замежнымі веласіпедыстамі, праслаўляючы рускі веласіпедны спорт. Ведаў ён і імёны лепшых рускіх канькабежцаў.

... Дыктар хутка прабег вачыма запіску, пераданую яму ад галоўнага судзі, уключыў мікрафон, і на ўвесь стадыён прагучэлі словы: «Першае месца ў забегу на 500 метраў заняў чырвонаармеец Барыс Бальшакоў. Час яго 45,7 секунды».

Барысу нялёгка дасталася перамога. Як быццам прырода захацела пажартаваць з яго — не паспеў ён пакінуць старт, як узняўся моцны калючы парывісты вецер, які скоўваў дыханне.

Яшчэ з маладых год у Бальшакова выпрацаваўся свой стыль бегу на кароткія дыстанцыі. І цяпер, прыняўшы старт, сагнуўшыся і плаўна размахваючы рукамі, ён лёгка рушыў уперад. Ён быццам не бачыў і не думаў аб тым, каб абагнаць свайго саперніка. Усе яго думкі былі заняты адным — адразу ўзяць патрэбны тэмп. Вецер перашкаджаў, і Бальшакову даводзілася напружваць усе сілы, каб, зламаўшы супраціўленне ветру, набраць хуткасць. На першым павароце Барыс намнога абагнаў свайго саперніка. На трыбунах раздаліся вясёлыя, падбадзёрваючыя галасы:

- Дванаццаты, націскай... Даёш уперад, дванаццаты! Сябры па камандзе выкрыквалі яшчэ больш рашуча:
- Бальшакоў! Барыс! Націскай!

Але ён не чуў гэтых воклічаў. Недзе зусім блізка, ну як рукой падаць, ён убачыў лінію фініша. Яна прыцягвала да сябе, быццам магніт, і Бальшакоў, яшчэ ніжэй прыгнуўшыся, ускідваючы рукамі, птушкай ляцеў па люстэрку катка. Ён першым мінуў заветную лінію. На перапоўненых трыбунах пачуўся гром апладысmentaў... Канькабежац яшчэ крыху праехаў уперад, цяпер па інерцыі ўжо, затым рэзка развярнуўся, пакінуўшы росчарк на ільду, і спыніўся. Барыса акружылі знаёмыя і незнаёмыя спартсмены. Яны горача паціскалі яму рукі.

У гэты час і раздаўся па радыё чоткі голас дыктара, які апавясціў аб поспеху чырвонаармейца Бальшакова.

Мароз, якога Барыс амаль не адчуваў да гэтага часу, цяпер напамінаў аб сабе, і Бальшакоў, прыветліва памахаўшы рукой сябрам, лёгка паімчаўся на каньках да раздзявалкі. Тут яго чакалі карэспандэнты. Не паспеў ён увайсці, як на яго з усіх бакоў навялі аб'ектывы фотаапаратаў.

— Таварышы, — жартаўлівым тонам прасіўся Бальшакоў, — што-ж вы здымаеце мяне ў раздзявалцы. На катку трэба было.

— Мы і там здымалі, — прагрымеў басам адзін з карэспандэнтаў і, падышоўшы да Бальшакова ўшчыльную, шчоўкнуў фотаапаратам.

У гэты момант расчыніліся дзверы, і на парозе з маленькім кіноапаратам у руках паказаўся прадстаўнік мясцовай кіностудыі.

— Дванаццаты нумар тут? — запытаў кіноаператар, прычыняючы дзверы.

— Тут, тут, — адказалі фотарэпарцёры, прыдумваючы новыя кадры для з'ёмкі.

Услед за кіноаператарам з партатыўнай скрынкай для гуказапісу прышоў радыёжурналіст.

— Ну, цяпер, Барыс, ты ў моцным палоне, — пажартавалі таварышы.

— Барыс Аляксеевіч, — звярнуўся радыёжурналіст да Бальшакова, — што-б вы жадалі сказаць нашым радыё-слухачам-спартсменам?

Бальшакоў крыху падумаў, дастаў з кішэні фланелевай спартыўнай рубашкі запісную кніжку, хутка перагартаў некалькі старонак, знайшоў заметкі для спартыўнага дзённіка і прачытаў у наступіўшай цішыні.

— Кожнаму чалавеку, які займаецца канькабежным спортам, ясна, што ён патрабуе не толькі сілы і волі, але і вялікай натрэніраванасці, высокага спартыўна-тэхнічнага майстэрства. Я больш 10 год сур'ёзна займаюся канькабежным спортам і добра ведаю, што перамогу можа атрымаць той, хто больш трэніраваўся, чыя воля да поспеху мацнейшая...

Бальшакоў гаварыў спакойна не спяшаючыся.

— Аснова поспеху — гэта трэніроўка! Кожны спартсмен, і перш за ўсё канькабежац, абавязан захоўваць правільны рэжым дня. Перад спаборніцтвамі трэба добра адпачыць. Гэта ў асабістым рэжыме паводзін спартсмена. Цяпер аб яго спартыўным аснашчэнні — аб каньках. Уважліва адносіцца да наострывання канькоў. На лезвіях не павінна быць ніякіх драпін. Малейшая драпіна або ўмяціна знізіць хуткасць на дыстанцыі. Перад бегам неабходна размяцца да лёгкага поту. Выходзіць на размінку рэкамендуецца ў цёплай вопратцы, напрыклад, надзеўшы зверху трыко трэніровачны касцюм. Гэта дасць магчымасць траціць менш энергіі і хутчэй разагрэцца.

— Прадаўжайце, прадаўжайце, — папрасіў радыёжурналіст. — Слухаю вас.

— Што-б мне хацелася яшчэ сказаць? — пасля некаторага роздуму зноў загаварыў Бальшакоў. — Некаторыя маладыя канькабежцы адразу са старта на доўгія дыстанцыі бягуць вельмі хутка, а затым «выдыхаюцца» і таму паказваюць у выніку пасрэдны час.

— Мы ўважліва сачылі за вашым бегам, — прамовіў басам высокі поўнашчокі фотарэпарцёр, які яшчэ на катку

некалькі разоў здымаў Бальшакова. — У вас ёсць свой стыль.

— Гэта не толькі мой стыль, — паправіў Барыс Аляксеевіч. — Гэта стыль кожнага канькабежца, які мае стаж заняткаў спортам. Трэба добра ведаць свае магчымасці, свой тэмп, напрыклад на 5 і 10 кілометраў, і ў адпаведнасці з гэтым пачынаць бег. Той, хто, не разлічыўшы сваіх сіл, бярэ залішне хуткі тэмп са старта, многа траціць на фінішы. Вядома, таварышы-спартсмены, — закончыў Бальшакоў, — нічога новага я гэтымі словамі не адкрыў, але мне хацелася даць некалькі простых парад, узятых з асабістай канькабежнай практыкі. Вось, бадай, і ўсё...

— Бальшакоў, на старт... Дванаццаты, на старт, — пачулася з радыёрупара.

— Прашу прабачэння, — паспешна прамовіў Барыс Аляксеевіч і накіраваўся на каток.

У гэты дзень ён прыняў удзел яшчэ ў адным забегу на 5 000 метраў. І дыктар яшчэ раз урачыста аб'явіў аб поспеху чырвонаармейца Барыса Бальшакова: 5 000 метраў ён прайшоў за 9 мінут 20 секунд. Дзве перамогі — два поспехі забяспечылі яму званне чэмпіёна Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі.

Вечарам, калі Барыс ярка асветленымі вуліцамі Свердлоўска ішоў у гасцініцу на адпачынак, на плошчы яго ўвагу прыцягнуў чыйсьці вельмі знаёмы голас, які раздаваўся з радыёрупара. Барыс Бальшакоў спыніўся ў недаўменні. Ды гэта-ж быў яго, Бальшакова, голас. «Ледзьве пазнаў самога сябе», падумаў Барыс. Па радыё ў спартыўным выпуску трансліравалі запісаня на плёнку парады чэмпіёна Бальшакова маладым канькабежцам. Ён пастаяў да канца перадачы, усё яшчэ дзівячыся, як гэта чалавеку іншы раз цяжка пазнаць свой голас.

Раніцой у гасцініцу прынеслі свежыя газеты. У мясцовай комсамольскай газеце Барыс Бальшакоў убачыў ілюстраваную старонку. На дзевяці вялікіх здымках, раз-

мешчаных у тры рады, былі паказаны розныя моманты бегу Бальшакова на каньках — ад старта да фініша. Пад здымкамі давалася падрабязнае апісанне спартыўнай тэхнікі новага чэмпіёна.

Барыс прагледзеў свежыя газеты, не спяшаючыся выканаў некалькі звычайных ранішніх практыкаванняў, памыўся да пояса, а потым, апрануўшыся ў цёплы шарсцяны спартыўны касцюм, узяў падпаху канькі і хутка збег па лесвіцы. Калі праз поўгадзіны за ім прышлі сябры, каб паклікаць снедаць, яго ўжо не было ў нумары.

— Трэніравацца пайшоў, — сказаў нехта з таварышаў. — Вось неўгамаваны! Учора чэмпіёнам стаў, а сёння з раніцы зноў трэніроўка.

І сябры не памыліся. Верны сабе, сваім раз назаўсёды выпрацаваным правілам, Барыс рабіў ранішні трэніровачны прабег. Трэніраваўся ён не як уздумаецца і не колькі ўздумаецца, а па цвёрда і загадзя намечанаму плану. Тут-жа быў і трэнер каманды, які ў часе кароткіх перадышак рабіў свае заўвагі.

Чулы і ўважлівы да голасу сваіх настаўнікаў, Бальшакоў глыбока ўспрымаў кожную каштоўную парадку, стараючыся выкарыстаць іх у сваёй спартыўнай практыцы.

Пасля трэніроўкі, снедання і кароткага адпачынку Барыс разам з таварышамі зноў вярнуўся ў гасцініцу. Не паспеў Барыс увайсці ў нумар, распрануцца, як яго паклікалі да тэлефона.

— Гавораць з судзейскай калегіі. Таварыш Бальшакоў! Сёння ў 8 гадзін у клубе «Дынамо» ўрачыстае закрыццё спаборніцтваў, уручэнне дыпламаў і падарункаў. Просім вас быць своєчасова.

— Дзякую.

Чэмпіёну РСЧА Б. Бальшакову адначасова з ганаровым дыпламам уручылі на гэтым вечары каштоўны падарунак — залаты гадзіннік з імяннай манаграмай Клімента Ефрэмавіча Варашылава.

Прымаючы дарагі падарунак і абяцаючы ўпорна змагацца за новыя поспехі савецкага спорту, Бальшакоў у глыбіні сэрца адчуў велізарную ўдзячнасць Комуністычнай партыі, якая выхавала дружную, многамільённую сям'ю савецкіх спартсменаў.

ТРЭНІРОЎКА — ВОСЬ ДЭВІЗ СПАРТСМЕНА

Пасля ўступлення ў Чырвоную Армію і прыезду ў Мінск Беларусь стала другой радзімай для ваеннага шафёра Барыса Бальшакова. Было гэта ў 1933 годзе. Бальшакоў прыехаў з далёкай Поўначы. Поўнач загартавала яго, зрабіла вынослівым, дужым. Спачатку мяккі клімат Беларусі паказаўся канькабежцу маласпрыяльным для гэтага віду спорту, але ў лістападзе ўдарылі моцныя маразы, заліты вадой стадыён парка «Профінтэрн» (цяпер таварыства «Харчавік») за адну ноч пакрыўся цвёрдым пластом ільду, і Бальшакоў, як заўсёды, першым адкрыў на шкляной гладзі ільду зімовы спартыўны сезон.

У Беларусь ён прыехаў ужо з пэўным спартыўным іменем. Прозвішча Бальшакова сустракалася ў спартыўных газетах. Яго ставілі ў прыклад трэнеры. У 1927 годзе на пяршынстве Архангельска, які здаўна славіцца сваімі канькабежцамі, ён, 17-гадовы юнак, тады нікому не вядомы скараход, заняў трэцяе месца. Трэцяе месца сярод лепшых канькабежцаў Савецкага Саюза дасталася яму на куставых спаборніцтвах у Ленінградзе. Іменна з той памятнай пары спорт становіцца для яго жыццёвай патрэбнасцю.

У Беларусі Бальшакоў застаў даволі моцную спартыўную арганізацыю з масавымі кадрамі фізкультурнікаў і рознастайнай работай.

Сапраўды масавая спартыўная работа бярэ свой пачатак у рэспубліцы з вялікіх дзён Кастрычніка. Да гэтага, як і скрозь у царскай Расіі, спорт у Беларусі быў даступны толькі вузкаму абмежаванаму кругу людзей.

Нават у дарэволюцыйным Мінску — буйнейшым горадзе Беларусі — не было прыстасаваных стадыёнаў. Лічаныя канькабежцы з прыходам зімы выходзілі на рачны лёд або на каток, які заліваўся якім-небудзь прыватным спрытным дзяльцом. Уваход на каток быў платным і, вядома, за плату далёка не ўсім даступную. У той час наогул не магло быць ніякай размовы аб масавым спорце. Існавалі слабыя, замкнутыя гурткі аматараў асобных відаў спорту. Імёны беларускіх аматараў спорту амаль не фігуравалі на ўсерасійскіх спартыўных алімпіядах. Выключэннем былі цяжкаатлеты і, перш за ўсё, штангісты.

Толькі з устанаўленнем савецкай улады спорт у Беларусі, як і па ўсёй нашай вялікай Радзіме, набыў паспраўднаму масавы, усенародны характар.

На фабрыках, заводах, у навучальных установах, ваенскіх часцях, у комсамольскай арганізацыі рэспублікі паявіліся масавыя спартыўныя калектывы. У 1923 годзе было створана спартыўнае таварыства «Дынамо». Канькабежцы атрымалі грамадскі каток у парку «Профінтэрн». Адначасова для вучэбнай трэніроўкі пачалі выкарыстоўвацца прыгарадныя азёры.

Спорт стаў масавым. З асяроддзя беларускіх спартсменаў пачалі вылучацца найбольш здольныя лёгкаатлеты, барцы, плаўцы, шахматысты, веласіпедысты. Увайшлі ў традыцыю спартакіяды і спаборніцтвы па асобных відах спорту.

Комуністычная партыя Беларусі ўдзяляла і ўдзяляе штодзённую ўвагу выхаванню загартаванай змены, фізічнаму выхаванню здаровага пакалення савецкай моладзі. Ужо ў 30-я гады працоўныя рэспублікі з гордасцю называлі імёны першых беларускіх чэмпіёнаў, імёны людзей, якія абаранялі спартыўную чэсць маладой, але ўжо даволі моцнай арміі спартсменаў рэспублікі.

У гарачую пару барацьбы за масавасць спорту, за новыя поспехі і прыехаў у Беларусь Барыс Бальшакоў,

якому суджана было ўпісаць самыя яркія старонкі ў гісторыю спартыўнага жыцця рэспублікі.

Рознастайная спартыўная работа — неад'емная частка баявой падрыхтоўкі савецкага воіна. Бальшакоў быў не толькі выдатным байцом, але і лепшым спартсменам. Ні адно спаборніцтва ў воінскай часці, дзе ён служыў, не абыходзілася без яго. Яго поспех у Свердлоўску быў не першым на вялікім спартыўным шляху.

Поспехі, вядома, радавалі, натхнялі, але яны ні ў якім разе не расслаблялі волю, не дэмабілізоўвалі. Наадварот, паказаўшы лепшы час, Бальшакоў адразу-ж ставіў перад сабой новую задачу, і ў спартыўным свеце яго нездарма называлі чэмпіёнам трэніроўкі. Штодзённая, настойлівая, упорная трэніроўка была для яго няўхільным правілам, жалезным законам.

Палюбіўшы кнігі, асабліва спартыўныя, ён прачытаў многа літаратуры з наглядным апісаннем трэніровачных практыкаванняў спартсмена і добра разумеў значэнне асабістай трэніроўкі. Якое-б ні было надвор'е, як-бы ні быў заняты Бальшакоў, у якіх-бы ўмовах ні знаходзіўся — у дарозе, у гасцях, у доме адпачынку, у ваенным інтэрнаце — усюды і заўсёды трэніроўка, прадуманая і насычаная, была ў яго на першым плане.

Яшчэ на зары свайго спартыўнага жыцця Барыс Аляксеевіч пачаў весці дзённік трэніроўкі. Асобныя сшыткі гэтага дзённіка даюць магчымасць па скупых, але акуратна запісаных радках уявіць сабе карціну нястомнай спартыўнай работы будучага неаднаразовага чэмпіёна. Запісы трэніровак вяліся спартсменам амаль кожны дзень, за вельмі рэдкім выключэннем. Маладыя фізкультурнікі могуць па іх наглядна ўявіць сабе, якое значэнне мела для канькабежца гэтая сканцэнтраваная і мэтанакіраваная штодзённая работа.

...Кастрычнік. Асенняе сонца часам не скупіцца і шчодра азарае зямлю. Сонечныя блікі ззяюць на пазалочаных восенню дрэвах, на дарожках паркаў і стадыёнаў.

Яшчэ няма снегу, ільду, халадоў. Зіма недзе за гарамі... А для Бальшакова і яго шматлікіх сяброў па канькабежнаму спорту ўжо наступіла зімовая пара. Ён запісвае: «Як і ў мінулыя гады, пачаў рыхтавацца да зімовага спартыўнага сезона з канца верасня. Агледзеў канькі. Кожны, хто марыць аб спартыўных перамогах, павінен ведаць — большая частка поспеху залежыць ад таго, як будзе падрыхтаваны інвентар. Таму я заўсёды ўважліва аглядаю і тачу свае канькі. Для мяне-ж і многіх маіх таварышаў зімовы сезон наступае задоўга да прыходу зімы і халадоў. Добра сказаў народ — сані рыхтуй летам. Летам або ва ўсякім разе ў канцы лета трэба пачынаць прадуманую падрыхтоўку да зімовага сезона». А на другі дзень Б. Бальшакоў піша ў свой спартыўны дзённік: «Прачнуўся ў 6 гадзін 30 мінут раніцы. З 7 гадзін 30 мінут да 8 гадзін зарадка. Потым трэніроўка ў парку. Размінка, гімнастычныя практыкаванні на гнуткасць і сілу. Выконваў спецыяльныя практыкаванні ў пасадцы канькабежца. Закончыў хадзьбой і бегам. Самаадчуванне зусім добрае».

У парку, калі сталічны горад толькі абуджаўся, Барыса можна было бачыць у любое надвор'е першым наведвальнікам.

— Калі я не зраблю ранішняю размінку, не пабегаю мінут сем, не займуся гімнастыкай, то ў мяне потым увесь дзень такое адчуванне, быццам я сам не свой, — пераканаўча і задушэўна гаварыў Бальшакоў.

Іменна ў сістэматычнай трэніроўцы знаходзіў ён аснову асноў спартыўнага поспеху. Прасочым за дзённікам трэніроўкі Бальшакова, які адносіцца да тых год. Жыццё спартсмена строга рэгламентавана. Устае ён не пазней 6 гадзін 30 мінут. Спачатку зарадка, тут-жа ў пакоі, потым выхад на паветра. На стадыёне або ў парку, рыхтуючыся да канькабежнага сезона, Бальшакоў трэніруецца не па аднолькавай праграме, не па шаблону. Іншы раз ён пачынае з хуткай хадзьбы на 1 кілометр, іншы

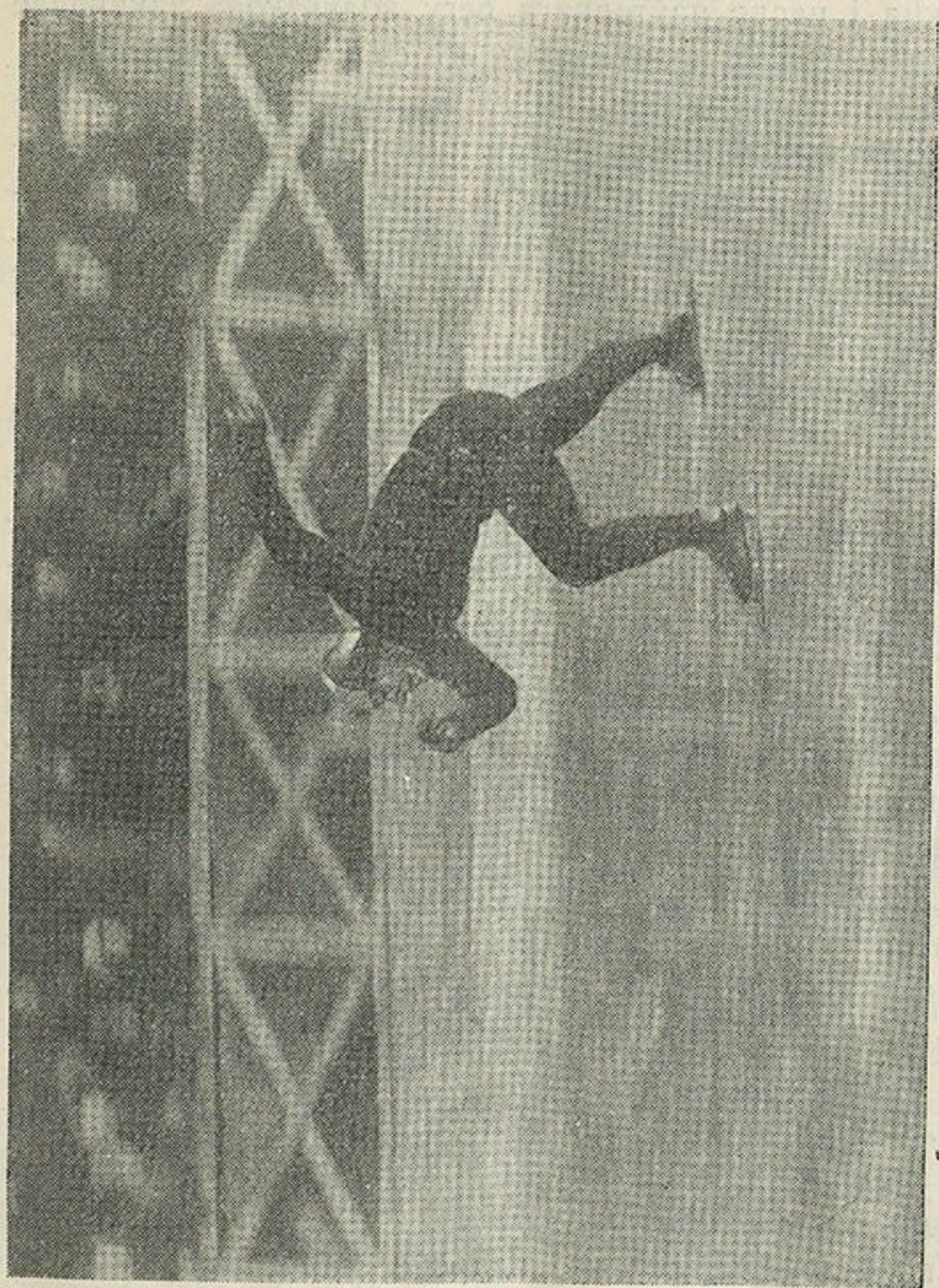

Рис. 1. Б. Бальшакоў выйграе званне чэмпіёна ССРСР у бегу на каньках на 500 м.

раз з гімнастыкі або з прысяданняў. Прысядае ён не менш 135 разоў. Потым ён трэніруецца ў пасадцы канькабежца і пасля паўторнага бегу абавязкова заканчвае курс штодзённых практыкаванняў спакойнай хадзьбой.

І перад трэніроўкай і пасля яе абавязковы самакантроль. Бальшакоў запісвае свой пульс. Да трэніроўкі, скажам, 45—50 удараў у мінуту, пасля трэніроўкі 90—100. Тут-жа ён адзначае сваё самаадчуванне: здавальняючае, добрае, указвае вагу — 69,6. Канькабежац строгі да ежы і не дапускае нічога лішняга. Ён не курыць, зусім не ўжывае спіртных напіткаў.

Калі заліваюць каток і лёд апрабаваны, Бальшакоў расшырае праграму трэніроўкі і побач з гімнастыкай не менш гадзіны праводзіць на каньках. У памянёным вышэй дзённіку спартсмена, дзённіку, вартым самага ўважлівага вывучэння, чытаем: «З 12 гадзін дня трэніроўка на ільду ў лыжным касцюме. Моцны вецер скоўвае дыханне, але сарваць трэніроўку не магу. Прайшоў стаерскім тэмпам 6 мінут, потым, крыху адпачыўшы, яшчэ 5 мінут пагуляў у салачкі. Потым пакатаўся ў сярэдзіне круга і пайшоў у цяплюшку».

У другі раз ён запісвае аб сваёй трэніроўцы на ільду наступнае: «Прабыў на катку з 12 да 14 гадзін. Прайшоў спачатку 8 кругоў, затым, крыху перадыхнуўшы, яшчэ 7 кругоў. Два разы зрабіў прамую з паваротам з ходу ў сярэднім тэмпе. Паварот у сярэдзіне круга два разы. 600 метраў спрынтэрскім ходам, 15 кругоў — гуськом. Адпачыў у раздзявалцы і яшчэ зрабіў 18 кругоў — гуськом. Самаадчуванне добрае».

Спорт загартоўваў яго здароўе, таму, нарошчваючы час трэніровак, павялічваючы колькасць пройдзеных кругоў і самы тэмп бегу, ён не адчуваў стомленасці. Наадварот, пасля трэніроўкі Барыс нібы адчуваў сябе памаладзеўшым, падужэўшым. І аб гэтым лепш за ўсё гаварыў яго выдатны знешні выгляд. Валявы, энергічны чалавек, Бальшакоў і ў быту ненавідзеў застой. Нават

прафесію шафёра ён выбраў таму, што любіў хуткі рух, і гэтая прафесія дапамагала яму трэніраваць волю.

Яшчэ ў Архангельску 17-гадовым юнаком Барыс Бальшакоў зблізіўся са спартыўным таварыствам «Дынамо», якое назаўсёды стала для яго родным.

«Дынамо» здаўна славіцца сваімі канькабежцамі, і Бальшакоў, які сур'ёзна захапляўся іменна гэтым відам спорту, даражыў высокай спартыўнай чэсцю сваёй арганізацыі.

Баец Чырвонай Арміі, дынамавец, праяўляе вялікае, усёперамагаючае ўпорства і настойлівасць на спаборніцтвах.

1933 год. Пяршыинства рэспублікі па каньках. Бальшакоў мабілізуе ўсе свае сілы і зусім заслужана выігравае пяршыинства Беларусі. Але і гэтая перамога не задавальняе спартсмена. Нездарма мара і дэвіз канькабежца — заўсёды ўперад і толькі ўперад!

У тым-жа 1933 годзе ён удзельнічае ва ўсесаюзным пяршынстве па каньках у Маскве і ў юбілейнай спартакіядзе «Дынамо» па каньках у Горкім. На гэтых сустрэчах беларускі скараход, хоць і не займае першых месц, але ідзе на дыстанцыях з вельмі малым адрывам ад пераможцаў.

1934 год прыносіць Бальшакову значнае дасягненне. На пяршынстве РСЧА ў Свердлоўску на дыстанцыі ў 500 метраў ён устанаўлівае новы рэкорд Чырвонай Арміі і праходзіць гэтую адлегласць за 45,7 секунды. У той час усесаюзны рэкорд на гэтую-ж дыстанцыю быў роўны 45 секундам. Такім чынам, Барыс Аляксеевіч адстаў ад усесаюзнага рэкорда толькі на 0,7 секунды.

Клімент Ефрэмавіч Варашылаў — друг армейскіх спартсменаў, высока ацаніў поспехі пасланца Беларускай Ваеннай Акругі і спецыяльным загадам прысвоіў Б. А. Бальшакову званне майстра спорту РСЧА. Гэтае высокае званне робіць Бальшакова толькі больш патрабавальным да сябе. Ён паранейшаму прымае ўдзел

у масавых спаборніцтвах, ахвотна выходзіць на ледзяную дарожку, але, як заўсёды, не любіць, каб гэтыя спаборніцтвы, нават самыя звычайныя па свайму прызначэнню і саставу, заставалі яго знянацку, і доўга рыхтуецца да іх.

Чэмпіён, майстар спорту Чырвонай Арміі застаўся такім-жа простым і таварыскім, як і раней. У мінуты адпачынку, калі ў раздзявалцы, або, як яе інакш называюць, цяплюшцы, збіраецца моладзь, каля Бальшакова заўсёды шумна і людна.

— Барыс Аляксеевіч, калі вы ўпершыню пачалі займацца спортам? — пытаецца светлавокі юнак.

Бальшакоў паварочваецца ў бок хлапца і весела адказвае:

— Ну, я тады ўжо быў старым.

— Не, сур'ёзна, — настойвае малады канькабежац.

— Сур'ёзна? Добра, няхай будзе сур'ёзна, — згаджаецца Бальшакоў. — Было мне тады восем год, хадзіў я ў другі клас сямігодкі. Не хадзіў, а ездзіў, ездзіў на каньках. Між іншым, патрэбна папраўка, не на двух, а на адным. Пары канькоў у мяне-ж не было. Прыладжу, бывала, я свой адзіны канёк, да таго-ж тупы і іржавы, і імчуся... Вельмі марыў я тады аб пары, самай просенькай пары канькоў. Але доўга мая мара не збывалася. А ў 14 год я ўжо абганяў на каньках усіх сваіх аднагодкаў, і яны лічылі мяне архангельскім скараходам. Між іншым, мне тады было яшчэ вельмі далёка да сапраўднага бегу на каньках.

Бальшакова слухаюць з вялікай увагай.

У той перыяд спартсмен сам перажываў гады станаўлення, настаўнікам і выхавацелем моладзі ён становіцца пазней. Але ўжо тады ён ахвотна дзяліўся сваім вопытам з таварышамі па спорту, пераймаў усё лепшае, што заўважаў у другіх, стараўся не адставаць ад перадавікоў і не толькі не ўтойваў, а наадварот, з адкрытым сэрцам расказваў аб сваім метадзе трэніроўкі.

У гэтым адна з найбольш характэрных рыс савецкага чалавека, савецкага фізкультурніка. Ён не замыкаецца ў сваёй шкарлупе, не хавае таямніц спартыўных удач, як гэта, скажам, робяць амерыканскія бізнесмены ад спорту. Не, гэтага не бывае ў дружнай сям'і савецкіх спартсменаў.

Нярэдка захапляючыя, задушэўныя гутаркі закраналі самыя рознастайныя пытанні спорту.

— Колькі можа прайсці за гадзіну вельмі хуткі, нястомны хадок? — пытаецца Бальшакоў у сваіх маладых слухачоў.

— Восем кілометраў, — раздаецца нейчы голас з кутка.

— Няправільна.

— Дзевяць кілометраў, — папраўляе другі юнак, які падкідае дровы ў жалезную печку.

— Не, і гэта няверна. Вылічана, што хуткі хадок можа прайсці за гадзіну 12 кілометраў, столькі-ж пройдзе па снегу за гадзіну спрактыкаваны лыжнік. Бягун прабяжыць 18 кілометраў, але ўсіх абгоніць, — прадаўжае Бальшакоў, — канькабежац. Ён без асаблівых цяжкасцей можа прабегчы за гадзіну 25 — 30 кілометраў, а сапраўдны скараход развівае ў гадзіну да 50 кілометраў хуткасці. Гэта амаль роўна хуткасці палёту птушкі. Вось што азначаюць канькі.

Юныя сябры гадзінамі гатовы слухаць Бальшакова, але перапынак скончан і ён зноў выходзіць на лёд.

З кожным сезонам, з кожным годам расце майстэрства спартсмена. Бальшакоў становіцца абавязковым удзельнікам не толькі штогадовых, стаўшых традыцыйнымі, рэспубліканскіх спаборніцтваў па каньках, але і ўсесаюзных.

1936 год. 12-ы год упорнай спартыўнай работы. Верны сабе, Бальшакоў паранейшаму штодзённа трэніруецца і першым з адкрыццём сезона выходзіць на лёд. Адноўчы, у пачатку зімы 1936 года, прама на катку Барысу Баль-

шакову ўручаюць тэлеграму. «Безадкладна выязджайце Маскву для ўдзелу важнай сустрэчы.» Яшчэ раз прабегшы вачыма тэлеграму, Бальшакоў акуратна склаў яе і прадаўжаў трэніроўку. Сёння ён ужо не зможа выехаць, поезд на Маскву адышоў, ды і для таго, каб сабрацца, патрэбен час, а трэніроўку кідаць шкада, і Бальшакоў, плаўна размахваючы рукамі, пускаецца ў бег па ільду.

На другі дзень ён скорым поездам выехаў у Маскву і адразу-ж з вакзала адправіўся ў Цэнтральны совет «Дынамо». Яго вельмі ветліва сустрэлі і аб'явілі аб вялікай чэсці, аказанай яму, як савецкаму спартсмену.

— Праз тыдзень у Маскву для ўдзелу ў сустрэчы з савецкімі канькабежцамі прыезджаюць нарвежскія скараходы. Вы ўключаны ў састаў савецкай каманды.

Барыс Аляксеевіч падзякаваў за давер'е і, пакінуўшы чамаданчык у гасцініцы, паехаў на родны, добра знаёмы яму праслаўлены стадыён «Дынамо». Тыдзень прайшоў ва ўзмоцненай трэніроўцы. У кожнага спартсмена ёсць свая ўлюбёная дыстанцыя, каронны нумар, як яе жартам называюць судзі. Бальшакоў з аднолькавай сур'ёзнасцю адносіўся да трэніроўкі як на вялікіх, так і на кароткіх дыстанцыях. Але ў яго самай улюбёнай была пяцісотметраўка.

Нарвежцы Педэрсон і Вааль, з якімі трэба было сустрэцца Бальшакову, ледзьве не з дашкольнага ўзросту сталі на канькі. Канькабежны спорт быў для іх асноўнай прафесіяй, крыніцай даходу. У Нарвегіі, дзе канькі наогул у вялікай пашане, Педэрсон і Вааль лічыліся любіміцамі насельніцтва. Беларускі скараход упершыню ўдзельнічаў у міжнародных спаборніцтвах і добра разумеў, якая вялікая адказнасць кладзецца на яго. Ён-жа абараняе чэсць Радзімы.

Напярэдадні спаборніцтваў Барыс Аляксеевіч лёгка спаць раней звычайнага. Раніцой прачнуўся бадзёры, як заўсёды. Зрабіў звычайную зарадку, прыняў халодны душ, агледзеў канькі, дастаў з чамадана запасную пару,

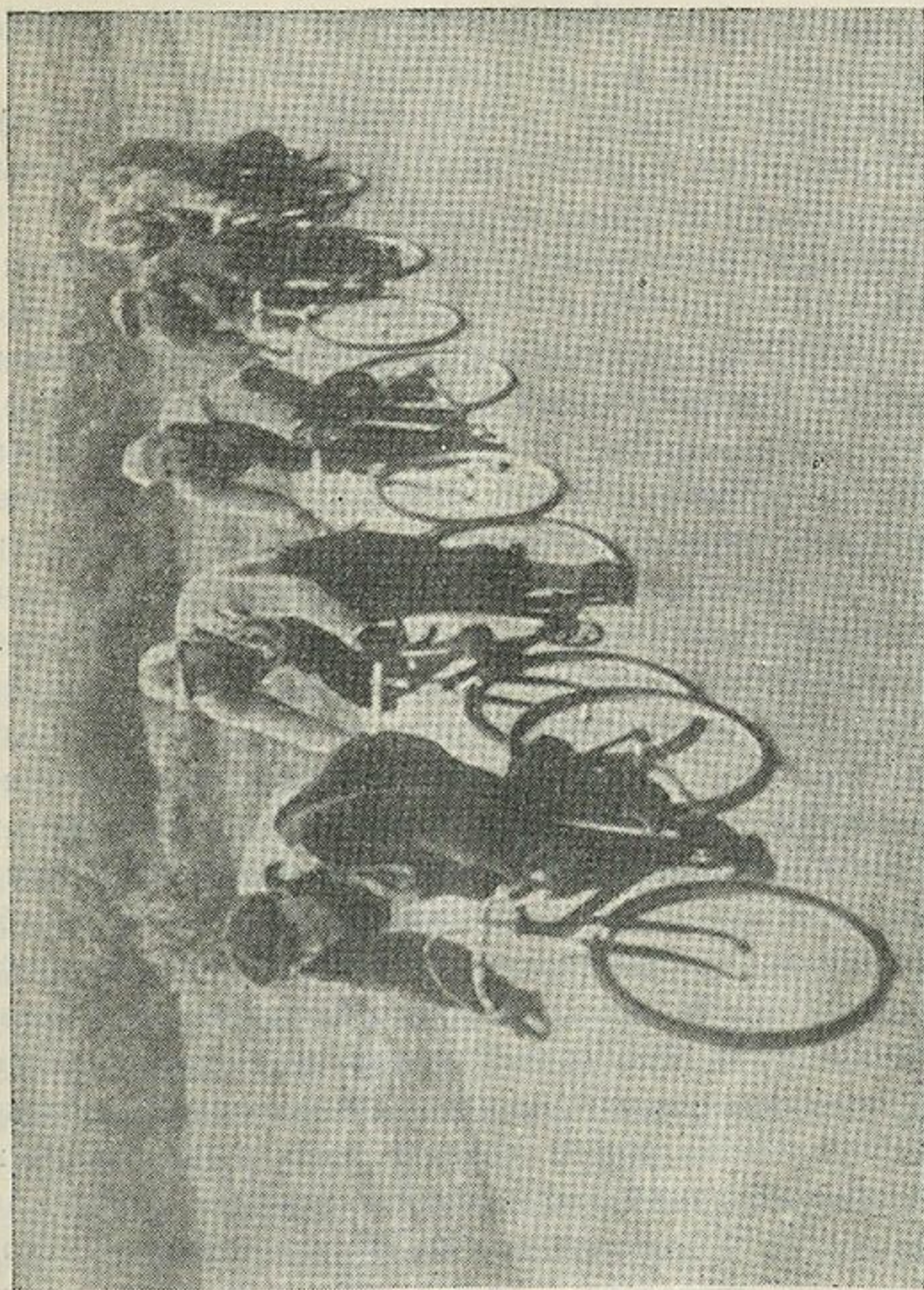

Рис. 2. Б. Бальшакоў на чале велопрабегу Мінск — Масква.

якую прывёз з Мінска, і паехаў на стадыён. Дзень быў сонечны. Моцны мароз скаваў лёд. Аўтаматычныя снегаачышчальнікі чысценька згрэблі іскрысты сняжок, які пакрыў за ноч каток пушыстым пластам.

Бальшакоў абышоў каток, паспрабаваў нагой лёд, зрабіў невялікую размінку па бегавой дарожцы, а потым надзеў канькі і прайшоў некалькі кругоў.

Прыехалі нарвежцы. Стадыён пачаў запаўняцца масквічамі.

Праз гадзіну, не гледзячы на мароз, ён быў аж чорны ад людзей. У руках у масквічоў шалясцелі праграмкі прадстаячых спаборніцтваў. Большасць імён удзельнікаў была знаёма масквічам, і яны ўпэўнена называлі будучых пераможцаў. Бальшакоў хоць і да гэтага не аднойчы выступаў на маскоўскай ледзяной дарожцы, але масквічы яго ведалі слаба і таму імя Барыса Аляксеевіча сярод магчымых пераможцаў не называлася.

Беларускі канькабежац спачатку прыкметна хваляваўся, але калі прадстаўнікі Камітэта фізкультуры і спорту сабралі спартсменаў і яшчэ раз напамнілі пра важнасць прадстаячых спаборніцтваў, Бальшакоў намаганнем волі пераадолеў хваляванне. Упэўнены ў сабе, падбадзёраны дружнай падтрымкай блізкіх таварышаў і масквічоў, якія сустрэлі апладысентамі канькабежцаў, Барыс вышаў на лёд. Дзесьці на краі стадыёна луналі два флагі: чырвоны савецкі і каляровы нарвежскі. Бальшакова клікаў уперад родны савецкі флаг, і, вышаўшы на старт, ён ужо думаў аб адным — першым прайсці дыстанцыю! Ва ўрачыстай цішыні звонка прагучэў стрэл стартэрскага пісталета. Бальшакоў, адразу-ж узяўшы разгон, лёгка пакінуў старт. У гэтыя секунды нібы крылі паявіліся ў яго за плячыма, а канькі імчалі яго наперад і наперад.

У часе імклівага бегу не прыкмячаш твараў на трыбунах, не чуеш воклічаў, якія часта раздаюцца там, у гэтыя хвіліны думаеш толькі аб тым, як апярэдзіць сапер-

ніка... А сапернікам Бальшакова на гэты раз быў Вааль. Совецкі спартсмен усведамляў, што ў імя інтарэсаў Радзімы не мае права ўступіць перамогу.

— Прывет Бальшакову!.. Ура!

Так, дыстанцыя была ззаду. Гэтая радасць на трыбунах лепш за ўсякія словы гаварыла аб перамозе спартсмена.

Лічаныя секунды бег ён гэтыя метры, а сіл затраціў столькі, нібы яму давялося ўдзельнічаць у доўгім марафонскім бегу. Але ўсведамленне перамогі варочала затрачаныя сілы, і ён назаўсёды запомніў гэты сонечны, марозны маскоўскі дзень.

Маскву ён вельмі любіў. Масква натхняла яго, кожная новая перамога ў сталіцы прыносіла Бальшакову велізарную, не перадаваемую словамі радасць. Горача ўспрынялі яго перамогу на міжнароднай сустрэчы і беларускія фізкультурнікі. Бальшакова запрашалі на сходзі фізкультурных калектываў прадпрыемстваў, навучальных устаноў рэспублікі.

Дзякуючы Бальшакову, яго ўпорству, стараннасці, майстэрству табліца рэкордаў Беларусі па каньках не застывала на адным месцы. Бальшакоў штурмуе рэкорды і сваёй настойлівасцю дабіваецца ўсё новых і новых поспехаў. Перад намі цікавая брашура «Рэкорды і вышэйшыя дасягненні па спорту Беларускай ССР». Брашура выдадзена пасля вайны ў Мінску Камітэтам па справах фізічнай культуры і спорту пры Совеце Міністраў БССР. Адкрываем раздзел «Канькабежны спорт» — «Рэкорды Беларускай ССР па бегавых каньках».

Мужчыны

500 метраў	Бальшакоў Б. А.	44,0	Мінск	1938 г.
1000	«	1 : 40,0	«	1936 г.
1500	«	2 : 26,7	«	1937 г.
3000	«	5 : 24,2	«	1940 г.
5000	«	9 : 20,0	«	1946 г.
10000	«	19 : 23,0	«	1947 г.

Гэтыя скупыя лічбы, калі ў іх добра ўдумацца, гавораць аб многім — аб вялікай працы, упорстве, волі спартсмена да перамогі. Расла моладзь, паяўляліся новыя спартыўныя імёны, але Бальшакоў не здаваў пяршынства. Гэта было таму, што ён не задавольваўся дасягнутым, а ўпорна ішоў да новай мэты, змагаўся за новыя рэкорды.

Заклік роднай Комуністычнай партыі штурмаваць рэкорды заўсёды хваляваў і захапляў Бальшакова. З сезона ў сезон ён адказваў на гэта новымі дасягненнямі.

Некаторыя рэкорды Бальшакова і сёння займаюць месца ў табліцы, з'яўляючыся прыкладам для спартыўнай моладзі.

Мы ўжо адзначалі характэрную рысу выдатнага савецкага спартыўнага майстра — ён адначасова з'яўляецца і настаўнікам новых спартыўных кадраў. Кожны спартсмен-чэмпіён, рэкардсмен — гэта чалавек, якому дорагі інтарэсы роднага спорту, таго спартыўнага таварыства, у якім ён састаіць. Але адначасова яму дорагі і блізкі поспехі ўсёй нашай многамільённай савецкай спартыўнай арміі. І таму кожны наш майстар з такой адкрытай душой вучыць моладзь, перадае ёй свой багаты вопыт.

Масавасць савецкага спорту — вось тыя залатыя словы, якія напісаны на сцягах нашых фізкультурнікаў. Барыс Аляксеевіч вельмі любіў сваё спартыўнае таварыства «Дынамо», ганарыўся яго поспехамі, шчыра радаваўся кожнаму новаму імені, новым рэкордам, якія ставяць дынамаўцы, але адначасова яму былі вельмі блізкі дасягненні ўсіх савецкіх спартсменаў, у радах якога-б спартыўнага таварыства яны ні знаходзіліся і чыю-б спартыўную чэсць ні абаранялі.

Ёсць спартсмены, якія пачынаюць трэнерскую работу ў пажылым узросце або ва ўсякім выпадку тады, калі яны ўжо самі не выступаюць на рынгу, у басейне, на ле-

дзяной дарожцы. Бальшакоў умела спалучаў сур'ёзную, нястомную асабістую спартыўную працу з паслядоўнай і амаль няспынай вучобай моладзі. Заўсёды вакол Бальшакова групіравалася моладзь, якую ён вучыў, заўсёды ў яго была свая школа, многія выхаванцы якой самі сталі чэмпіёнамі, настаўнікамі моладзі, самі ўпісалі не адну яркую старонку ў бліскучую кнігу нашага савецкага спорту.

Ды і сам Бальшакоў дабіваецца новых бліскучых перамог. У 1940 годзе ён заваёўвае званне чэмпіёна СССР у бегу на 500 метраў. Праз восем гадоў пасля гэтага таленавіты канькабежац, якому было прысвоена самае ганаровае ў спорце званне заслужанага майстра, зноў становіцца чэмпіёнам краіны, заваёўвае залаты медаль і світар быстрэйшага канькабежца на 500 метраў.

Летні спартыўны сезон закончыўся, але зімовы не пачынаўся, бо яшчэ не выпаў снег і мароз, нават уранку, не скоўвае лёгкім тонкім шклом асеннія лужыны. Зімовы сезон наперадзе, але для Бальшакова і яго вучняў няма міжсезоння.

На стадыён прыходзяць вучні Бальшакова і ветліва вітаюцца са сваім трэнерам. Барыс Аляксеевіч кожнага з іх добра ведае:

— Што, Валодзя, зубы перасталі балець? — пытаецца ён у чарнявага хлопца ў шэрым спартыўным касцюме.

— Усё ў парадку, Барыс Аляксеевіч.

— Віктар, навошта ты так рамень зацягнуў? А ну, адпусці яго. Ты-ж не здолееш бегчы...

— Пастроіцца! — камандуе Бальшакоў.

Бальшакоў амаль удвая старэйшы за сваіх вучняў. Ён прызнаны майстар спорту, неаднаразовы чэмпіён рэспублікі. І ўсё-ж цяпер у гэтыя гадзіны вучобы ён не толькі настаўнік, трэнер, але і радавы спартсмен. Ён

не прызнае метада навучання, заснаваны на адным расказе... Не, ён не толькі расказвае, але і паказвае. І ўсё тое, што выконваюць яго вучні, ён перш за ўсё робіць сам. Спачатку размінка, потым хадзьба. За ёй бег. Выкананне практыкаванняў на гнуткасць. Спецыяльная гімнастыка ў пасадцы канькабежца.

— Не стаміліся, хлопцы? — клапатліва пытаецца ён у хвіліны перапынку.

— Не, не! — раздаюцца бадзёрыя галасы.

У групе Бальшакова ў асноўным старшакласнікі, якія займаюцца ў школах на другой змене. Ёсць і рабочая моладзь. Яны ідуць у цэхі на другую змену, і для іх гэты ранішні час таксама вельмі зручны.

З маладымі фізкультурнікамі ён пачаў вучобу з «азоў», з апісання розных сістэм канькоў, падрабязнага паказу становішча тулава, рук пры бегу... У Бальшакова падрыхтаваны чарцяжы, малюнкi, плакаты, і ён прыкладае ўсе намаганні, каб расказ яго быў як мага больш даходлівы і зразумелы.

— З першага погляду тэхніка канькабежнага спорту здаецца вельмі проста, — гаворыць майстар. — А між тым шпаркі, умелы бег грунтуецца на дакладных законах. Пры бегу па прамой канькабежац, адштурхоўваючыся адной нагой, слізгае на другой, пераносячы цяжар цела на тую нагу, якая слізгае. Пасля штуршка нага павінна распрамляцца да канца. На павароце канькабежац пераносіць цэнтр цяжару цела ўлева, пераступаючы правай нагой за левую, і слізгаецца на рэбрах канькоў. Работа рукамі садзейнічае набыццю вялікай хуткасці. Рухі рук, — растлумачвае Бальшакоў, — бываюць рэзкія і мяккія, у залежнасці ад дыстанцыі. На кароткіх дыстанцыях рукамі трэба працаваць больш рэзка, прычым, падкрэсліваю, на павароце правай рукой трэба махаць мацней, рухі левай рукі некалькі абмежаваны.

Простыя і ясныя парады майстра глыбока застаюцца ў памяці і становяцца неад'емным законам для маладых бегуноў. Потым у сваім спартыўным жыцці маладыя фізкультурнікі не раз успамінаюць гэтыя ўрокі і гэтыя сустрэчы з любімым майстрам.

Сябры Бальшакова жартаўліва кажуць яму, што ён даглядае сваіх вучняў, як птушанят. І сапраўды, калі надыходзіць дзень спаборніцтваў, у якіх удзельнічаюць яго вучні, ён хвалюецца за іх не менш, чым яны самі. А калі яго выхаванцы выходзяць пераможцамі, ён радуецца так, нібы сам дабіўся перамогі. Школа Барыса Аляксеевіча карыстаецца добрай славай.

Бальшакоў расціў скромных, вынослівых, упорных у спартыўным змаганні канькабежцаў. Такой была канькабежная школа, якую ён сам прайшоў і якую ён стварыў для падрыхтоўкі новых кадраў беларускіх скараходаў.

ДА ВЫШЫНЬ МАЙСТЭРСТВА

Бальшакоў быў ужо спрактыкаваным спартсменам, чэмпіёнам Совецкага Саюза, рэкардсменам Беларусі па канькабежнаму спорту. Здавалася, што спартыўны шлях яго вызначан, знойдзена асноўная мэта, да якой ён будзе імкнуцца ў далейшым, удасканалючы сваю тэхніку хуткаснага бегу на ледзяной дарожцы катка.

Аднак бывае і так, што, стаўшы ўжо вядомым майстрам у якой-небудзь складанай справе, чалавек нечакана адкрывае ў сабе новыя здольнасці, магчымасці дасягнуць большых вынікаў у іншых справах. Так здарылася і з Барысам Бальшаковым.

Звычайна летам, рыхтуючыся да зімовых спаборніцтваў, Бальшакоў катаўся на веласіпедзе, рабіў далёкія прагулкі ў прыгарадах Мінска. У часе адной з такіх прагулак Барыс заўважыў уперадзе групу спартсменаў на

дарожна-гоначных машынах. Гэта былі вядомыя ў Мінску веласіпедысты — чэмпіёны горада і рэспублікі. Яны праводзілі чарговую трэніроўку, рыхтаваліся да шасейных спаборніцтваў. Бальшакоў дагнаў іх і прыстроіўся ззаду. Група павысіла хуткасць — націснуў на педалі і Бальшакоў.

Тады гоншчыкі рашылі паказаць канькабежнаму чэмпіёну, якую хуткасць яны ўмеюць развіваць на сваіх лёгкіх машынах. Яны паімчаліся ў самым высокім тэмпе. Але Бальшакоў не адставаў. Гэта было нечаканасцю. На цяжкай неспартыўнай машыне, без тукліпсаў (прыстасаванняў, якія дазваляюць не толькі націскаць на педалі, але і цягнуць іх угору) Бальшакоў лёгка імчаўся разам з добра трэніраванымі велатоншчыкамі...

— Моцнае-ж у цябе сэрца! — у захапленні сказаў адзін з іх, калі закончылася гэтае своеасаблівае спаборніцтва і ўся група збавіла хуткасць.

— Не скарджуся, — скромна пацвердзіў Бальшакоў.

Дома ён, смеючыся, раскажаў аб гэтым эпізодзе сваёй жонцы — Зоі. Тая выслухала яго і задуменна сказала:

— А што, калі паспрабаваць табе выступаць у веласпаборніцтвах?

— Калі паспрабаваць, дык разам.

З гэтага дня Барыс Бальшакоў у вольныя гадзіны пачаў вывучаць спартыўную веламашыну. Яго падтрымалі ў калектыве «Дынамо».

Неўзабаве ён упершыню вышаў на старт шасейных спаборніцтваў. Разыгрывалася дыстанцыя 100 кіламетраў. Спачатку Барыс развіў высокі тэмп і па часу (старт даваўся раздзельны) значна абагнаў астатніх удзельнікаў. Аднак тут дала сябе адчуць неспрактыкаванасць пачынаючага веласіпедыста. На цяжкім участку дарогі, дзе пясок перашкаджаў хуткасці, Барыс моцна націснуў на педалі, разлічваючы хутчэй праскочыць гэты адрэзак шляху. Нечакана рэзкі боль у мышцах ашаломіў спарт-

Рис. 3. Б. Бальшакоў на дыстанцыі веласіпеднага кроса.

смена. Недастаткова падрыхтаваня да работы мускулы адмовіліся працаваць. Другі спыніў-бы гонку, сышоў-бы з дыстанцыі. Але не такім быў Бальшакоў. Пераадольваючы стомленасць, ён усё націскаў на педалі і закончыў спаборніцтвы. На фінішы ён быў чацвертым.

Гэтае першае выступленне, якое закончылася няўда-ла, многаму навучыла Бальшакова. Ён убачыў, што не заўсёды трэба імчацца стрымгалоў, што трэба часам збаў-ляць тэмп, даць адпачынак мышцам, выпраміцца, рас-слабіць мускулатуру ўсяго цела.

У 1937 годзе Барыс Бальшакоў прыняў удзел у пер-шым беларускім велатуры — шматдзённых шасейных спаборніцтвах. Перад стартам яго машыну пераабсталя-валі: паставілі пераключацель (прыстасаванне, якое да-зваляе мяняць перадачу з большай на меншую, а ў часе язды са спускаў і пры падарожным ветры з меншай на большую). Дзякуючы пераключацелю вярчэнне педалі робіцца з аднолькавай частотой і тым самым захоўваец-ца пастаянная сіла націску ног веласіпедыста.

Са старта Бальшакоў пайшоў у групе вядучых. Але па дарозе ў яго лопнуў новы неапрабаваны ланцуг. Прыш-лося сыйсці з машыны і заняцца рамонтам. Астатнія гон-шчыкі панесліся ўперад. Многа намаганняў патраціў Бальшакоў, каб нагнаць іх, як зноў аварыя — ланцуг лопнуў у другім месцы. На першым этапе Бальшакоў прайграў больш 20 мінут астатнім удзельнікам.

На другі дзень Барыс вышаў да старта са сваім ра-нейшым ланцугом, без пераключацеля. Становішча ўсклад-нялася яшчэ і тым, што яго машына цяпер не мела «свабоднага ходу». Гэта прымушала спартсмена ўвесь час круціць педалі, таму што яны былі наглуха злучаны з коламі. Не гледзячы на гэта, Бальшакоў другі этап выйграў з вялікай перавагай. Ён не толькі адыграў зла-шчасныя 20 мінут, але і па суме часу стаў лідэрам вела-тура.

Некаторым з прызнаных чэмпіёнаў, вядома, гэта не спадабалася. Згаварыўшыся паміж сабой, яны рашылі на другі дзень кароткімі рыўкамі знясіліць лідэра. Аб гэтым даведаўся Бальшакоў і рашыў у адкрытую, без усякіх камбінацый змагацца з гэтымі гоншчыкамі.

На дыстанцыі, калі група вядучых ішла звычайным тэмпам, ён на ўвесь голас заявіў: «Ну, сябры, я павялічваю тэмп. Хто можа, следуйце за мной», — і зрабіў магутны рывок. Ніхто з удзельнікаў не змог утрымацца «на калясе» ў Бальшакова.

З кожным новым этапам усё больш і больш адчуваўся разрыў паміж Барысам Бальшаковым і астатнімі ўдзельнікамі. З кожным этапам павышалася майстэрства новага веласіпедыста, набываўся вопыт пераадолення пад'ёмаў, уменне выкарыстаць малейшы спуск для павелічэння хуткасці.

Барыс Бальшакоў стаў першым чэмпіёнам беларускіх шматдзённых спаборніцтваў. Ён выйграў усе (акрамя першага) этапы велатура.

І лепшым падарункам спартсмену быў выдатна абсталяваны гоначны веласіпед, які быў перададзены яму, як узнагарода за перамогу.

У тым-жа годзе Бальшакова выклікалі ў Маскву для падрыхтоўкі да першага ўсесаюзнага велатура. Гэта былі спаборніцтвы грандыёзнага маштаба. Спартсмены павінны былі спаборнічаць на дыстанцыі ў 2,5 тысячы кілометраў. За некалькі дзён удзельнікі велатура абавязаны былі праехаць па маршруту Масква — Тула — Орёл — Кіеў — Чарнігаў — Мінск — Магілёў — Смаленск — Масква. У часе вучэбнага збору Бальшакоў, зразумела, не змог праявіць сябе як спрактыкаваны велагоншчык, здольны абараняць спартыўную чэсць таварыства. Аднак адзін з трэнераў каманды, былы чэмпіён Расіі Міхаіл Фёдаравіч Гардэн-Бойтлер, прадказаў Бальшакову вялікую будучыню. І іменна ў шасейных спаборніцтвах.

Бальшакова ўключылі ў лік удзельнікаў усесаюзнага велатура асабіста, а не ў зборную каманду «Дынамо». «Няхай спартсмен набудзе вопыт, пазнаёміцца з тэхнікай праслаўленых майстроў Совецкага Саюза, а затым відаць будзе...» — так думалі кіраўнікі спорттаварыства «Дынамо».

120 мацнейшых гоншчыкаў нашай Радзімы прынялі старт у Маскве. Сярод іх быў Барыс Бальшакоў — першы беларускі велагоншчык, якому прадаставілі права ўдзельнічаць у гэтых спаборніцтвах. Ён стартаваў на сваёй старой машыне. Ёй ён больш давяраў, таму што ўжо выпрабаваў яе ў беларускім велатуры. Але скончыў першы этап Бальшакоў у хвасце. Дарога ад Масквы мела многа крутых пад'ёмаў і доўгіх спускаў. Тыя з гоншчыкаў, машыны якіх былі абсталяваны пераклучацелямі, на пад'ёмах уключалі малую перадачу і гэтым бераглі свае сілы, на спусках, наадварот, на вялікай перадачы развівалі самую высокую хуткасць. Бальшакоў-жа на сваім «глухары» траціў многа сіл.

Дынамаўцы прышлі на дапамогу свайму таварышу. Яны пераабсталявалі яго машыну, і ўжо на другім этапе Бальшакоў ішоў у групе вядучых. У Кіеве беларускі спартсмен прыехаў чацвертым.

На наступных этапах Барыс Бальшакоў змог адыграць большую частку праіграных мінут і ўвайшоў у першую дзесятку. Па суме часу ў велатуры ён заняў восьмае асабістае месца. Гэта быў вялікі поспех. За год выйшці ў лік мацнейшых веласіпедыстаў Совецкага Саюза, авалодаць складаным майстэрствам педаліравання мог толькі таленавіты спартсмен, які мае выдатную фізічную падрыхтоўку.

На наступны год у другім беларускім велатуры Барыс Бальшакоў з першага да апошняга кілометра быў абсалютным гаспадаром становішча, намнога абыграўшы ўсіх астатніх удзельнікаў.

Гэты велатур, па сутнасці справы, быў трэніроўкай перад другім усесаюзным велатурам. Цяпер Бальшакоў рыхтаваўся як поўнапраўны член зборнай каманды свайго таварыства. Велізарная дыстанцыя была прапанавана спартсменам — 3 100 кілометраў.

На Барыса Бальшакова ўжо з асцярогай глядзелі тыя, хто не звяртаў на яго ўвагі ў мінулым годзе. Барыса Бальшакова аддзялялі ад лідэра спаборніцтваў лічаныя минуты. Этап Чарнігаў — Гомель ён закончыў першым. Заўзятая спартыўная барацьба разгарэлася на восьмым этапе. Кожны з удзельнікаў імкнуўся быць першым на фінішы, першым уехаць у горад Леніна. Гэтай чэсці ўдастоіўся Барыс Бальшакоў — пераможца восьмага этапа.

Барыс Аляксеевіч Бальшакоў па суме часу пад канец велатура вышаў на пачэснае пятае месца. За гэтае дасягненне Бальшакову было прысвоена званне майстра спорту СССР.

У КРЭМЛІ

Калі закончыўся другі ўсесаюзны велатур і ўдзельнікі яго пабывалі на парадзе фізкультурнікаў, лепшых з іх сабралі ва Усесаюзным камітэце. Праслаўленыя чэмпіёны і рэкардсмены ўдастойваліся вялікай чэсці — іх запрасілі на прыём кіраўнікі партыі і ўрада. У ліку запрошаных быў Барыс Бальшакоў...

...З незвычайным хваляваннем падымаўся Барыс Бальшакоў па шырокай лесвіцы Крэмлёўскага палаца. Спартсмены ўвайшлі ва ўрачысты зал, дзе да іх сустрэчы былі падрыхтаваны сталы.

Усе ўсталі, калі адчыніліся дзверы і ў зал увайшоў Іосіф Вісарыёнавіч Сталін. Яго твар з уважлівымі, крыху прыжмуранымі вачыма свяціўся цёплай усмешкай. Шчырым бацькоўскім позіркам ён глядзеў на тых, хто сабраўся ў гэтым зале, на прадстаўнікоў маладога шчаслівага пакалення савецкіх людзей.

На ўсё жыццё запомнілася гэтая сустрэча Барысу Бальшакову. Глыбока ў памяць запалі словы прывітання, якія сказаў Клімент Ефрэмавіч Варашылаў. У гэтым зале Барыс Бальшакоў з хваляваннем думаў, якімі новымі поспехамі, спартыўнымі дасягненнямі ён зможа адказаць на гэтую высокую чэсць, аказаную яму. У думках ён даваў слова працаваць яшчэ больш, яшчэ старанней выходзіць новых спартсменаў і перадаваць ім свой вопыт спартыўнага майстэрства.

Акрылёны вярнуўся Барыс Бальшакоў у родны Мінск. ...На світанні чэрвеньскага дня 1941 года савецкія людзі прагнуліся ад выбухаў авіяцыйных бомб. Вераломна пачала вайну супроць нашай Радзімы фашысцкая Германія... Мінск гарэў. Рушыліся ад выбухаў велічныя будынкі, пабудаваныя на цэнтральных вуліцах у гады сталінскіх пяцігодак, гарэлі дрэвы на скверах і ў парках. Агонь падкраўся і да жылля Бальшаковых.

З першых дзён вайны Бальшакоў быў ваенным шафёрам. На сваёй машыне ён праехаў не адну тысячу кілометраў па франтавых дарогах, не раз быў пад бамбёжкамі, пад артылерыйскім і кулямётным агнём. Цвярозы разлік, спакой і смеласць, набытыя ў спартыўных выступленнях, дапамагалі яму пераадольваць усе цяжкасці, не губляцца ў хвіліны смяртэльнай небяспекі...

Айчынная вайна закончылася вялікай перамогай. Савецкія людзі зноў вярнуліся да мірнай стваральнай працы. Бальшакоў прыехаў у вызвалены Мінск, знайшоў сваю сям'ю. Адраджаўся спорт у Беларусі. Усю сваю энергію, усе свае веды і вопыт Бальшакоў пачаў аддаваць выхаванню маладых канькабежцаў і веласіпедыстаў. Вакол Барыса Бальшакова адразу-ж стварылася вялікая група маладых спартсменаў.

Але трэніруючы другіх, Бальшакоў не забываў і пра асабістыя заняткі.

Пасляваенныя гады сталі гадамі сталасці выдатнага майстра. Першыя выступленні Барыса Бальшакова на

буйнейшых усесаюзных спаборніцтвах прынеслі яму заслужаны поспех.

У 1947 годзе ў Рыге праходзілі ўсесаюзныя спаборніцтвы мацнейшых веласіпедыстаў. Разыгрывалася званне чэмпіёна СССР на дыстанцыю 202 кілометры. У вялікім цяжкім парку ўдзельнікі павінны былі пераадолець 22 кругі, прычым праз кожныя пяць кругоў праводзіліся прамежкавыя фінішы з прызамі.

Старт прыняло 36 спартсменаў. Сярод іх масквічы Тарачкоў, Лагуноў, Кандрашкоў, Вершынін, чэмпіён СССР у гонцы на 100 кілометраў латыш Ласі, чэмпіён з 1946 года ў гонцы на 202 кілометры латыш Джарцанс, украінец Букрэеў, беларускі спартсмен Барыс Бальшакоў і іншыя.

З першых-жа кілометраў гоншчыкі развіваюць вялікую хуткасць. Набліжаецца першы прамежкавы фініш. Яго выігравае масквіч Вершынін. Аднак на наступных кілометрах лідэрам гонкі становіцца Барыс Бальшакоў. Ён перамагае на другім і трэцім фінішах.

Гонка ідзе ўжо амаль шэсць гадзін. Засталіся тры апошнія кругі. Напружанне павялічваецца. Гледачы з нецярплівасцю чакаюць, хто-ж з удзельнікаў заваюе пачэснае званне чэмпіёна Савецкага Саюза. Вось наперад вырываецца Ласі. Следам за ім імчыцца яго аднаклубнік Крастынь. Недалёка ад лідэраў — Вершынін, Кандрашкоў, Лагуноў, Бальшакоў.

На апошнім кілометры Бальшакоў даганяе лідэраў і зноў узначальвае гонку. Ён першым перасякае фінішную рысу. Галоўны суддзя спаборніцтва ўручае Барысу Бальшакову чырвоную майку чэмпіёна краіны.

Здавалася, што поспехі ў шасейных гонках, якіх дасягнуў Бальшакоў, поўнасцю вызначылі яго спартыўную класіфікацыю. Абсалютны рэкардсмен і чэмпіён рэспублікі па канькабежнаму спорту, адзін з мацнейшых шасейнікаў Савецкага Саюза — гэтага ўжо было дастаткова для

таго, каб імя Барыса Бальшакова ўвайшло ў гісторыю савецкага спорту.

Аднак Барыс Бальшакоў выявіў, што ў яго тояцца магчымасці яшчэ расшырыць круг сваіх спартыўных выступленняў. На наступны год ён упершыню прыняў удзел у трэкавых спаборніцтвах.

Гонкі па трэку звычайна праходзяць на вялікіх хуткасцях. Яны асабліва вызначаюцца рознастайнасцю тактычных прыёмаў на дыстанцыі. Удзельнік гэтых спаборніцтваў павінен быць заўсёды гатовым максімальна павялічыць сваю хуткасць. Пры яздзе з найвышэйшай хуткасцю пасадка веласіпедыста павінна не толькі быць зручнай для працы нагамі, але і дазваляць гоншчыку захоўваць устойлівасць машыны, што асабліва важна пры рэзкіх рыўках. Уменне дасягаць высокіх хуткасцей на кароткіх дыстанцыях (200, 500 і 1 000 метраў) набываецца праз гады ўпорных трэніровак.

Аднак першыя-ж выступленні Бальшакова на трэку разбілі гэтую тэорыю. Ён адразу-ж прымусіў пацясніцца тых, хто разлічваў на прызавыя месцы. У 1948 годзе на трэку ў Туле пасля фінала спаборніцтваў мацнейшых спрынтэраў Савецкага Саюза традыцыйны круг пачоту праехалі пераможцы. Першым ехаў чэмпіён СССР масквіч Іпалітаў, другім — беларускі спартсмен Барыс Бальшакоў. З таго часу Барыс Бальшакоў нязменна ўключаецца ў састаў зборнай каманды Савецкага Саюза па веласіпеднаму спорту.

У жніўні 1950 года Савецкі Саюз наведала зборная каманда французскіх велагоншчыкаў. Спаборніцтвы праводзіліся на тульскім велатрэку.

...Рыхтуецца старт спрынтэрскага заезда. Чэсць Францыі абараняе неаднаразовы пераможца міжнародных спаборніцтваў Наніні. Ад зборнай каманды СССР на старт выходзіць заслужаны майстар спорту Барыс Бальшакоў. Узмах флажка судзі, і гоншчыкі на самай высокай хуткасці імчацца па бетоннаму кругу. Наніні ўпэўне-

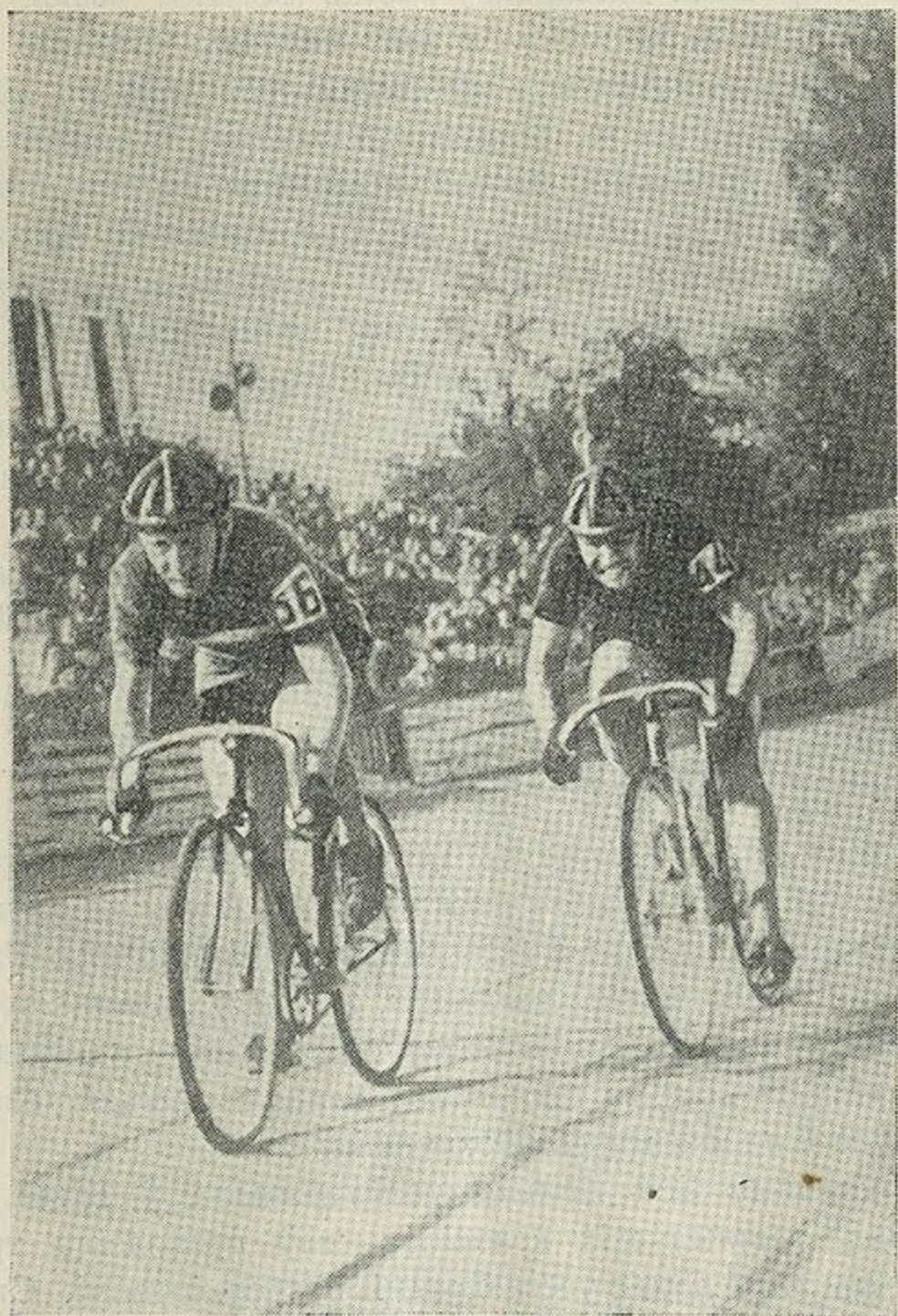

Рис. 4. Адна з перамог Б. Бальшакова ў трэкавых спаборніцтвах над Батаенам (Масква).

на вядзе гонку. Яму здаецца, што яго ўжо не здолее абгнаць сапернік. Але велізарную адказнасць адчувае савецкі спартсмен. Бальшакоў робіць магутны рывок і перад фінішам аказваецца на дзве машыны ўперадзе праслаўленага французскага чэмпіёна.

Цудоўныя рысы свайго характару: працавітасць, упорства ў дасягненні пастаўленай мэты, волю да перамогі і павагу да саперніка па спаборніцтвах выхоўваў Барыс Бальшакоў і ў сваіх вучняў — мінскіх дынамаўцаў.

Па яго ініцыятыве беларускія веласіпедысты пачалі праводзіць аднадзённую веласіпедную гонку па маршруту Мінск — Барысаў — Мінск. На чале каманды спартыўнага таварыства «Дынамо» Барыс Бальшакоў неаднаразова ўдзельнічаў у гэтай гонцы.

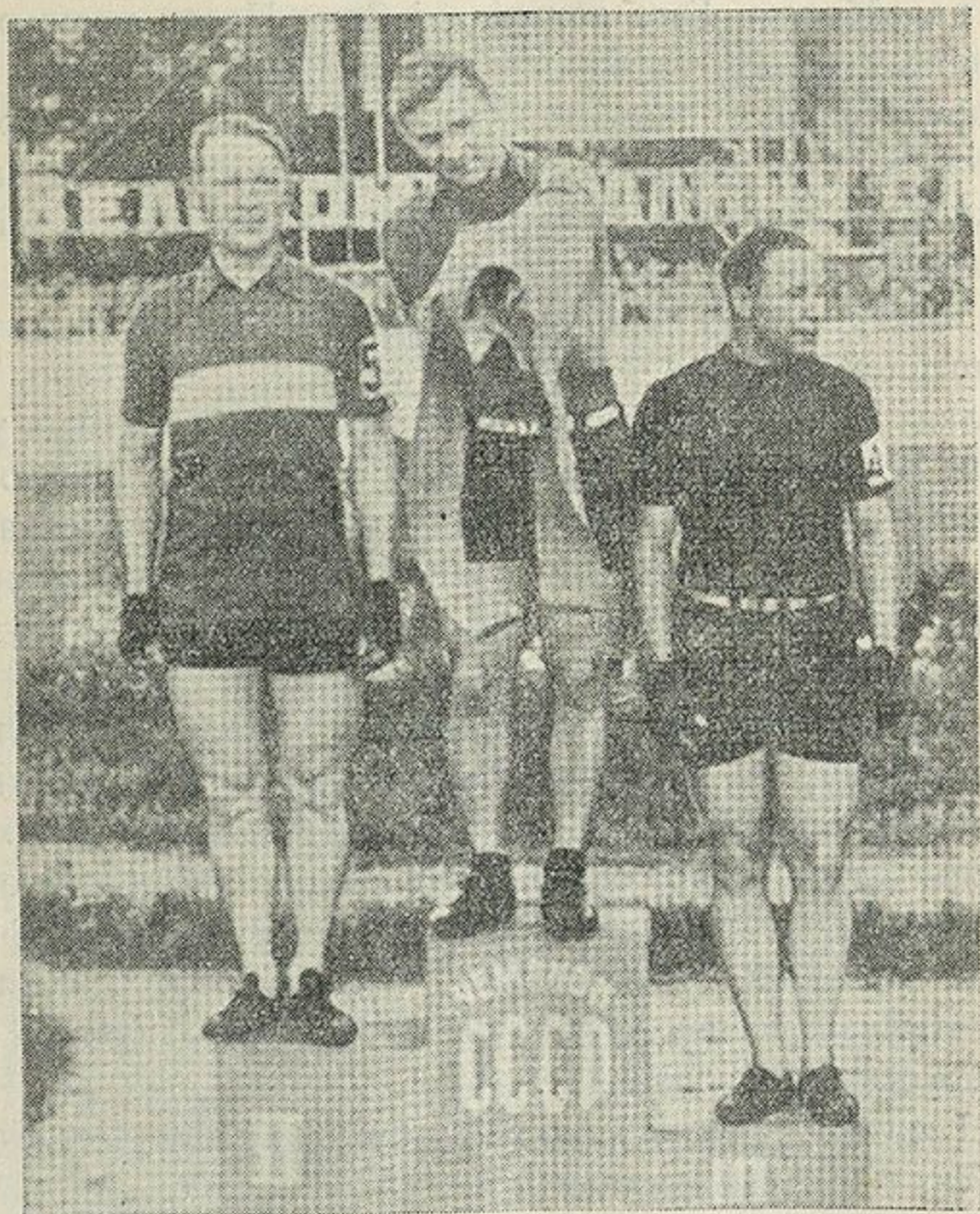
Цяпер шасейныя спаборніцтвы Мінск — Барысаў — Мінск праводзяцца на прыз імя заслужанага майстра спорту Б. А. Бальшакова.

ЖЫЦЦЁ ПРАДАЎЖАЕЦЦА

Скоры поезд імчаўся да Тулы. У адным з яго вагонаў сядзела жанчына са значком майстра спорту на грудзях. Часам яна ўставала і з відавочнай нецяярлівасцю ўзіралася ў начную цемень за акном. І зноў перачытвала скупыя радкі тэлеграмы, безнадзейныя сваім кароткім зместам: «Муж — Барыс Бальшакоў — пасля цяжкай аварыі памірае ў адной з тульскіх больніц...»

Тэлеграму Зоя Бальшакова атрымала ў Кіеве, дзе каманда дынамаўскіх веласіпедыстаў праводзіла трэніровачны збор перад усесаюзнымі спаборніцтвамі. Сябры дапамаглі Бальшакавай неадкладна выехаць у Тулу.

...Поезд імчаўся амаль без прыпынкаў. Толькі рытмічны перастук колаў парушаў сонную цішыню вагона. З незвычайнай яснасцю праходзілі перад Зояй Францаўнай гады сумеснага жыцця з Барысам Аляксеевічам Бальшаковым, удумлівым і строгім настаўнікам у спорце.

Рыс. 5. На п'едэстале гонару прыршыства СССР (злева направа) Б. Бальшакоў — узнагароджаны сярэбраным жэтонам за II месца, І. Іпалітаў — узнагароджаны майкай чэмпіёна СССР і залатым медалем за I месца, Батаен — узнагароджаны бронзавым жэтонам за III месца.

Семнаццацігадовай дзяўчынай Зоя ўпершыню пераступіла парог спартыўнага зала мінскага «Дынамо», дзе пачала займацца ў секцыі фізкультуры, якой кіраваў Яўгеній Іванавіч Камароўскі. У той час многія захапляліся валейболам. Гэта захапіла і Зою. Пасля першых-жа заняткаў трэнер заўважыў у дзяўчыны галоўную для спартсмена рысу характару — упорства. Іменна ўпорства дапамагло ёй хутка авалодаць асновамі валейбольнай тэхнікі, і неўзабаве Зою ўключылі ў зборную каманду Беларусі для сустрэчы з валейбалісткамі Украіны.

Камароўскі ў многім дапамог Зоі стаць выдатнай спартсменкай. Ужо ў тыя гады ён лічыў, што перш чым малады фізкультурнік або фізкультурніца выберуць улюбёны від спорту, навічкам патрэбна прайсці добрую фізічную падрыхтоўку. Вось чаму вучні яго трэніраваліся не толькі каля валейбольнай сеткі, але і на стадыёне — займаліся гімнастыкай, бегам, прыжкам, а зімой хадзілі на лыжах, наведвалі каток. Толькі калі ў навічкоў паяўлялася вынослівасць, умацоўваліся мускулы, інструктар прапаноўваў ім на выбар гімнастыку, лёгкую атлетыку, плаванне, лыжы, канькі, — да чаго большая прыхільнасць. З гэтага часу пачыналася спецыяльная трэніроўка.

Вось такую першапачатковую школу агульнага фізічнага развіцця, якая стала фундаментам далейшых спартыўных поспехаў, прайшла ў Яўгенія Іванавіча і Зоя Арлоўская (Бальшакова).

І яшчэ адну цудоўную рысу прывіваў камуніст Камароўскі сваім выхаванцам:

— Кожны з нас павінен быць уважлівым да таварыша па калектыву, — часта гаварыў ён. — Без дружбы, без любві да сваёй каманды, без дапамогі таварышам нельга дабіцца поспехаў.

Гэтая ўмова стала законам для спартсменаў-дынамаўцаў.

Зімой Зоя любіла каток. Велізарная радасць ахоплівала яе, калі яна лёгка неслася па ледзяной гладзі.

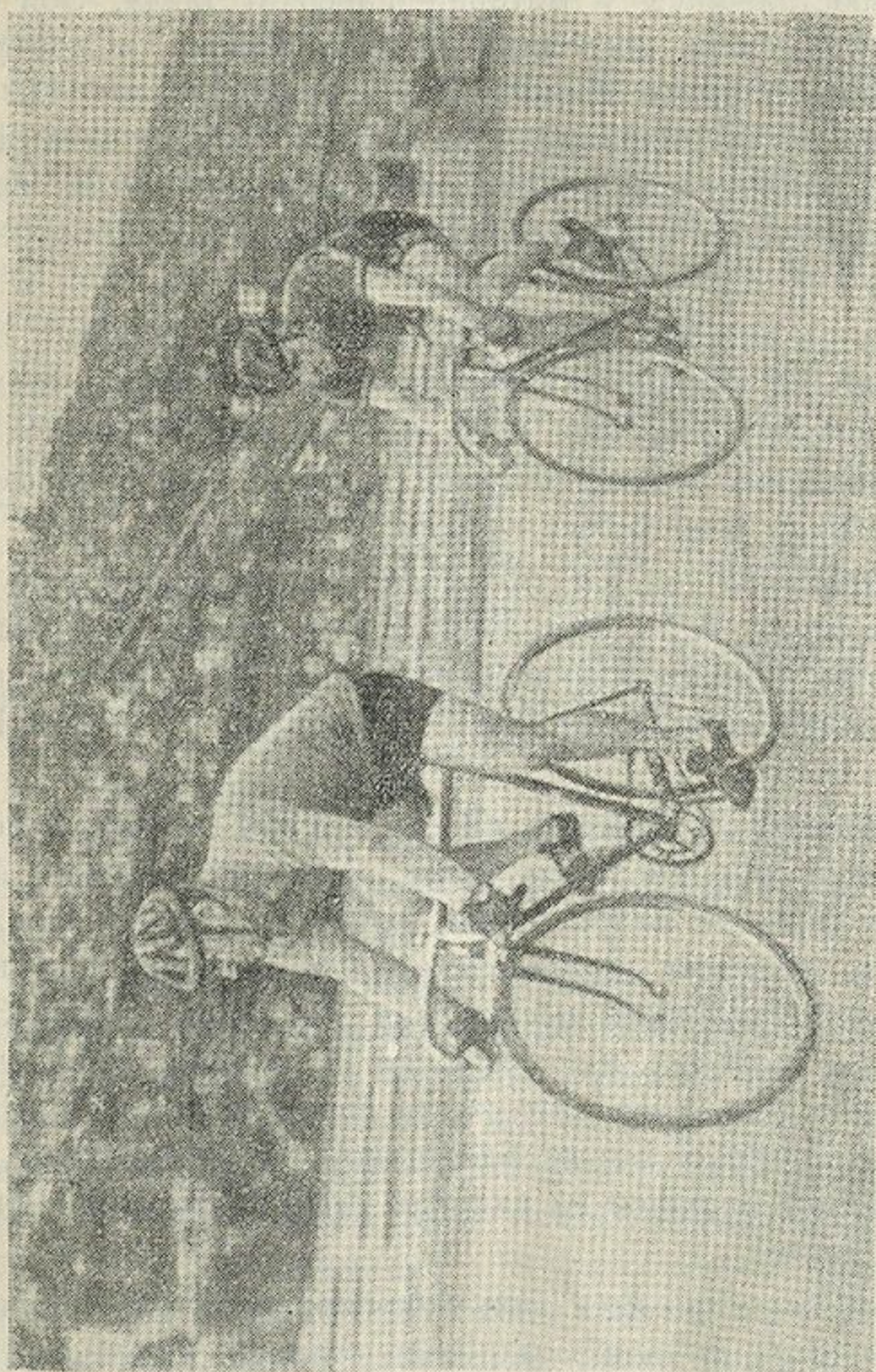

Рис. 6. Перамога Б. Бальшакова над чэмпіёнам Францыі Ганці.

У тую восень Зоя стала студэнткай Мінскага індустрыяльнага тэхнікума. І калі зноў загучэў духавы аркестр на катку ў парку імя Горкага, калі яркія ліхтары адлюстраваліся ў матавай паверхні ільду, Зоя на першую-ж сваю стыпендыю купіла канькі «Спорт» з бацінкамі і стала нязменным наведвальнікам катка. Камароўскі не прычыў захапленню сваёй вучаніцы: што-ж, няхай стане першай мінскай дынамаўкай, якая будзе выступаць у спаборніцтвах скараходак. Шчаслівай удачы.

Але да сапраўднага спорту яшчэ было далёка: Зоя каталася на каньках — і толькі. Яна не ведала нават асноў тэхнікі хуткаснага бегу на каньках, не ведала, як пераадольваць віражы бегавой дарожкі, як эканомна расходаваць сілы ў бегу на доўгія дыстанцыі.

У Мінску ў той час толькі яшчэ зараджаўся канькабежны спорт. Таму, калі Беларусі прышлося ўпершыню выставіць каманду канькабежцаў для ўдзелу ва ўсесаюзных спаборніцтвах, у гэты калектыў уключылі і Зою.

У Маскве Зоя вышла на старт 1 500 метраў, няясна ўяўляючы сабе, як трэба бегчы гэтую адлегласць. Але добрая фізічная падрыхтоўка, атрыманая на занятках у Яўгенія Іванавіча Камароўскага, дапамагла дзяўчыне паспяхова закончыць дыстанцыю. На дзіва многім, Зоя прабегла паўтара кілометра за 3 мінуты 20 секунд. Дзяўчына не ведала, што за яе бегам уважліва назірае чэмпіён Беларусі Барыс Бальшакоў. А ён запамніў, як натуральна імчалася на каньках гэтая зусім нявопытная спартсменка.

Зноў надышло лета. Зоя скончыла тэхнікум і працавала ўжо на дзіцячай тэхнічнай станцыі. У вольны час яна паранейшаму наведвала спартыўныя заняткі, якімі кіраваў Камароўскі, гуляла ў валејбол, займалася гімнастыкай. Часта на стадыёне сустракала Барыса Бальша-

кова, які і летам займаўся канькабежным спортам з гру- пай маладых хлопцаў. Зоя не разумела, дзеля чаго гэта летам, на гаравай дарожцы стадыёна, трэніравацца ў бегу на каньках. Для кожнага-ж віду спорту ёсць свой час!

Затое, калі зноў надышла зіма, Бальшакоў пры першым-жа выхадзе на ледзяную дарожку адразу-ж панёсся з хуткасцю, якой ён дасягнуў у канцы мінулага зімовага сезона. А Зоі давялося патраціць нямала часу, перш чым удалося аднавіць свае мінулагоднія поспехі. Значыць, Бальшакоў не памыляўся.

На адным з заняткаў дзяўчына разгаварылася з Бальшаковым. Ён проста, нават крыху рэзка ўказаў на яе памылкі ў бегу, на тое, што канькі Зоі, аказваецца, наточаны вельмі дрэнна.

— Хутка спаборніцтвы на прыз адкрыцця сезона. Хочаце, я дапамагу вам падрыхтавацца?

Зоя з радасцю згадзілася. У дзень спаборніцтваў яна рана прышла на каток. Бальшакоў ужо чакаў яе.

— Надзявайце канькі,— сказаў ён.

— Але-ж яшчэ рана?

— Што-ж з таго? Да спаборніцтваў трэба падрыхтавацца. Размінка дапаможа вам адразу пасля старта развіць поўную хуткасць.

Зоя старанна выканала ўказанні новага трэнера. А калі яна побач з больш спрактыкаванай спартсменкай паляцела па ледзяной дарожцы, гледачы са здзіўленнем убачылі, што малавядомая дзяўчына выйграла ва ўсіх сваіх саперніц і вышла пераможцай на ўсіх дыстанцыях!

З гэтага часу Бальшакоў пачаў рэгулярна кіраваць трэніроўкай Зоі. Займацца з ім было вельмі цяжка: па многа разоў ён прымушаў браць павароты, не зніжаючы хуткасці бегу, вучыў рухацца па ільду шырокім пружыністым крокам. Варта было паскардзіцца на стомленасць, як у адказ чулася катэгарычнае: — Больш стамляйцеся на трэніроўках, лягчэй будзе бегчы на спаборніцтвах!

Гэтыя словы бліскуча спраўдзіліся: Зоя стала чэмпіён-кай, а потым рэкардсменкай Беларусі па канькабеж-наму спорту. З вялікім поспехам выступала яна і на ўсе-саюзных саборніцтвах, дзе заваявала свой першы прыз. Нязменным чэмпіёнам і рэкардсменам Беларусі ў тыя гады быў і Барыс Бальшакоў.

У занятках спортам, у выступленнях на саборніцтвах узмацнела дружба паміж трэнерам і яго вучаніцай. Неўзабаве гэтая дружба звязала іх на ўсё жыццё: Зоя стала жонкай Бальшакова.

Шчасліва жыла і працавала сям'я Бальшаковых. Паспяхова выступаў у саставе зборнай Совецкага Саюза па веласіпеднаму спорту заслужаны майстар спорту Барыс Бальшакоў. Майстар спорту Зоя Бальшакова і пасля вайны заставалася чэмпіёнкай рэспублікі, абнавіўшы ўсе свае даваенныя рэкорды. Рос і пайшоў ужо ў школу іх сын Юра.

Летам 1950 года Зоя Бальшакова ў ліку мацнейшых веласіпедыстак спартыўнага таварыства «Дынамо» рыхтавалася ў Кіеве да ўсесаюзнага пяршыньства. Барыс Бальшакоў выступаў у саборніцтвах у Туле. І раптам — нечаканая тэлеграма, скоры поезд імчыцца ў начной цемні, у адным з вагонаў яго Зоя Бальшакова з сумнай нецярплівасцю чакае прыбыцця ў Тулу...

...Яна не застала мужа ў жывых. Цяжкае, непапраўнае гора ўвайшло ў асірацелую кватэру Бальшаковых. У гэтыя дні Зоя ўспомніла словы мужа: «У калектыве лягчэй перажыць любое гора. Побач таварышы, яны падтрымаюць, акажуць дапамогу. У гэтым — сіла калектыва совецкіх людзей».

Сябры па рабоце, па спорту акружылі таварыскай увагай Зою Бальшакову. І яна зразумела, што лепшы сродак перажыць утрату — працаваць, быць сярод сяброў. Сябры-ж ніколі не пакінуць без падтрымкі!

Цяжка было заставацца ў гэтыя дні ў Мінску, і Зоя

паехала туды, дзе трэніраваліся самыя блізкія сябры: у Кіеў.

Тут, сярод таварышаў па спорту, стала лягчэй. Сяброўкі не давалі ёй заставацца адной. Збіраючыся на трэніровачныя заняткі, яны мякка, але настойліва гаварылі:

— Зоя, бяры машыну, паедзем разам...

Праз некалькі дзён пачаліся ўсесаюзныя спаборніцтвы.

Разумеючы, што перажытае гора зрабіла ўплыў на Бальшакову, яе не адважыліся ўключыць у каманду. Але сяброўкі парашылі: «Няхай Бальшакова ўдзельнічае ў спаборніцтвах у якасці запаснога члена каманды. У залік ідуць чатыры ўдзельнікі. Каманда мае права выступаць у колькасці шасці чалавек. Мы і выйдзем на старт усе шасцёра».

Зоя згадзілася, аднак непрадбачаная выпадковасць змяніла састаў каманды. Хутка пасля старта дзве спартсменкі сутыкнуліся на шасе і вымушаны былі пакінуць дыстанцыю: вышлі з строю іх гоначныя веласіпеды. У камандзе засталася чацвёрта: заслужаны майстар спорту Мініна, майстры спорту Рубо, Елісеева і Бальшакова. Цяпер не было запасных. Толькі ад іх залежаў вынік гонкі, вынік камандных спаборніцтваў!

Зоя адчула сваю велізарную адказнасць перад сяброўкамі, перад усім ордэнаносным таварыствам «Дынамо», якое выхавала яе не толькі як спартсменку, але і як савецкую жанчыну.

Яны імчаліся шчыльнай групай, часта мяняючы лідуючую. Цяжка лідыраваць у шасейных спаборніцтвах: тая, што едзе спераду, як-бы разразае паветра, і ў гэтым наветраным калідоры, хаваючыся за спіной той, што ідзе спераду, зберагаюць сілы сяброўкі. І тут, у цяжкай заўзятай гонцы, Зоя Бальшакова часцей за сваіх сябровак выходзіла ўперад, становілася лідэрам.

Жаночая каманда «Дынамо» заваявала званне чэмпіёна Савецкага Саюза. Галоўны суддзя спаборніцтваў

ва ўрачыстай абстаноўцы ўручаў пераможцам чырвоныя майкі з эмблемай Дзяржаўнага герба СССР. Назвалі прозвішча Бальшакавай. Яна ўзяла ў рукі майку і чамусьці падумала, што яна такая, якую насіў Барыс. Прыціснула яе да твару і заплакала.

У паветры гримела ўрачыстая музыка, вітаючы пераможцаў. Дынамаўцы назвалі выступленне Зоі Бальшакавай на гэтых спаборніцтвах сапраўдным подзвігам, подзвігам у імя калектыва.

* * *

Вечарамі, у вольныя гадзіны, заслужаны майстар спорту Зоя Францаўна Бальшакова схіляецца над падручнікамі. Не глядзячы на вялікую занятасць работай трэнера па канькабежнаму і веласіпеднаму спорту, Зоя Францаўна паспяхова заканчвае завочна Беларускі інстытут фізічнай культуры. Для таго каб выхоўваць новых таленавітых чэмпіёнаў і рэкардсменаў, педагог павінен многае ведаць.

У вялікай спартыўнай біяграфіі Зоі Францаўны многа перамог. Двойчы яна была чэмпіёнкай СССР, шэсць разоў заваёўвала прышынства Беларусі па веласіпеднаму спорту, пятнаццаць разоў становілася чэмпіёнкай рэспублікі па хуткаснаму бегу на каньках.

Многа таленавітых спартсменаў вырасціла за апошнія гады Зоя Францаўна. Да яе звычайна прыходзяць нязграбныя ў сваіх першых рухах на ледзяной гладзі катка хлопчыкі і дзяўчынкі. Праходзяць месяцы ўпорных заняткаў, і гэтыя юныя спартсмены становяцца разраднікамі, рэкардсменамі Беларусі. Так стала чэмпіёнкай Беларусі Тамара Мілеўская, а сярод юнакоў — Аркадзій Сцяпурка і Сямён Майскі. Усе яны — вучні Зоі Францаўны Бальшакавай. Больш пяцідзесяці спартсменаў-разраднікаў выхавала яна за апошнія гады. Вучнямі

Рис. 7. Заслужаны майстар спорту З. Ф. Бальшакова
з сынам Юрьем.

Бальшакавай з'яўляюцца і чэмпіён Беларусі па каньках Леў Маркоўскі і разрадніцы Соф'я Глазкова, Вера Лапшанкова і многія іншыя.

Юрый Бальшакоў, піонер 42-й школы, летам адпачываў у Артэку. Загарэлы, поўны хлапцоўскага задору прыехаў ён з Крыма. Адтуль Юра прывёз фотаздымак, дзе ён зняты разам з чатырма юнымі спартсменамі. На адвароце карткі напісана, што гэтая каманда бегуноў — пераможцы эстафетнага бегу. Зоя Францаўна доўга глядзела на здымак. Потым абняла сына і сур'ёзна сказала яму:

— Няхай гэта будзе тваёй першай спартыўнай прамай, Юра... Юрый Барысавіч Бальшакоў!

* * *

У красавіку бягучага года споўнілася 30 год існавання «Дынамо» — аднаго з старэйшых ордэнаносных спартыўных таварыстваў нашай Радзімы.

Сотні тысяч выдатных спартсменаў вырасціла «Дынамо». Многа новых рэкордаў упісалі дынамаўцы ў славетную кнігу савецкага спорту. Не раз з поспехам абаранялі яны чэсць краіны Саветаў на міжнародных спаборніцтвах. І адным з выхаванцаў «Дынамо» з'яўляецца беларускі спартсмен — заслужаны майстар спорту СССР Барыс Бальшакоў, чые слаўныя традыцыі прадаўжае беларуская спартыўная моладзь.

З М Е С Т

Гадзіннік ад наркома	5
Трэніроўка — вось дэвіз спартсмена	13
Да вышынь майстэрства	29
У Крэмли	35
Жыццё прадаўжаецца	40

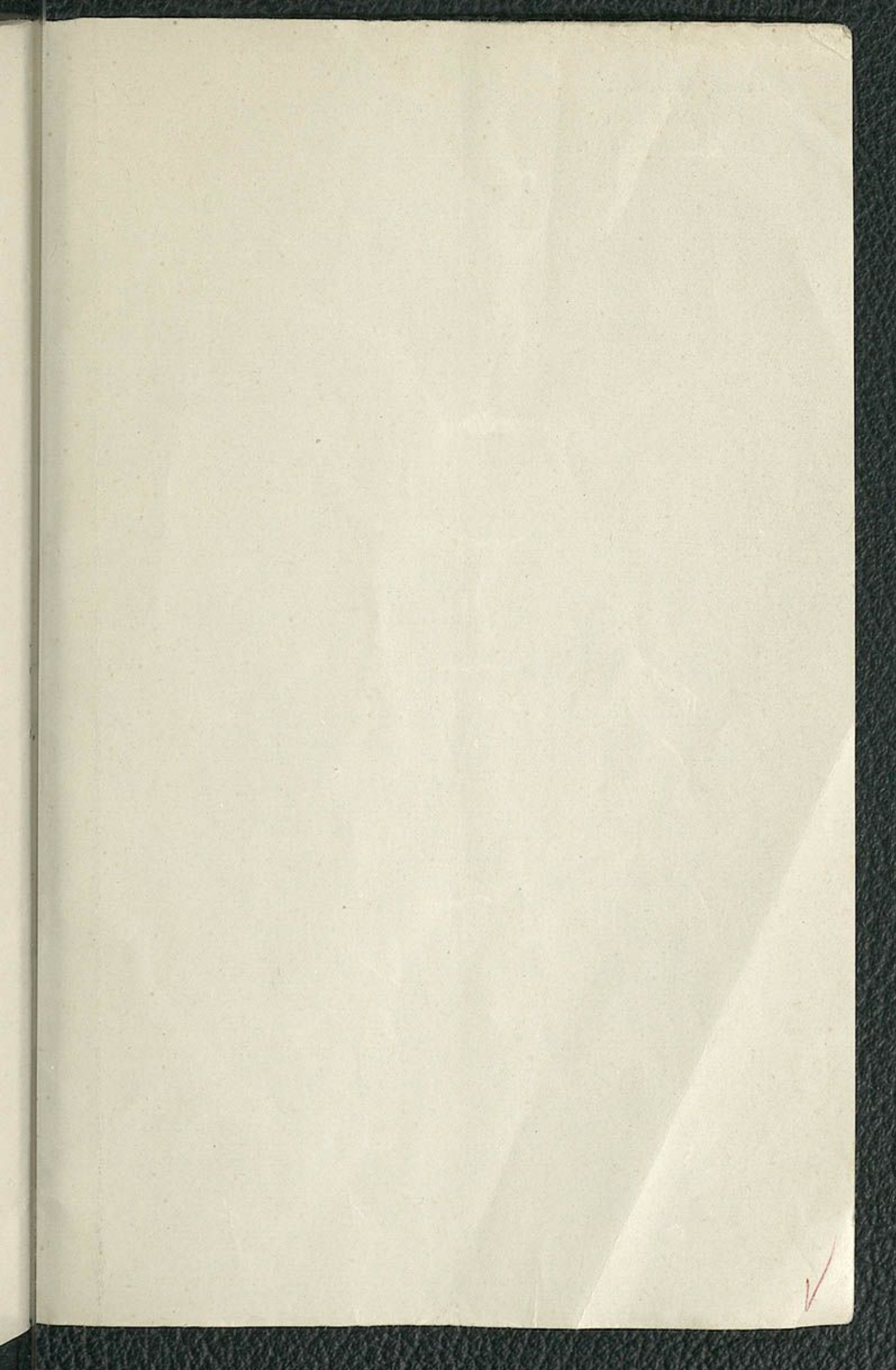
На белорусском языке
Юрий Богусевич, Ефим Садовский
Чемпион страны
Государственное издательство БССР

Рэдактар А. Дзеружынскі
Тэхрэдактар А. Труханова
Карэктар Р. Майшовіч

АТ 03432. Падпісана да набору 9 V-1953 г.
Падпісана да друку 27/VI-1953 г. Тыраж 10000 экз.
Пап. 84×108/32. Пап. арк. 0,813. Друк. арк. 2,66.
Вуч.-выд. арк. 2,2. Цана 65 кап. Зак. 372.

Друкарня імя Сталіна, Мінск,
праспект імя Сталіна, 105.

Бел. адрэса
Дўтамат. ,
Цана 65 кап.

00000002732 123

1934 - к

Бел. адрэса
1934 - к